

T.C.

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

UYGULAMALI PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

**BeMaS-T HASET VE GIPTA ÖLÇEĞİ'NİN TÜRKÇE
UYARLAMASI: DİLSEL EŞDEĞERLİK, GÜVENİRLİK VE
GEÇERLİK ÇALIŞMASI**

Yasemin ÇIRPAN

Yrd. Doç. Dr. Asil ÖZDOĞRU

İSTANBUL – 2016

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
UYGULAMALI PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

BeMaS-T HASET VE GIPTA ÖLÇEĞİ'NİN TÜRKÇE
UYARLAMASI: DİLSEL EŞDEĞERLİK, GÜVENİRLİK VE
GEÇERLİK ÇALIŞMASI

Yasemin ÇIRPAN

144101026

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Asil ÖZDOĞRU

İSTANBUL – 2016

TEZ KABUL FORMU

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

GENEL BİLGİLER

Öğrenci No	: 144101026
Öğrenci Adı Soyadı	: Yasemin Çırpan
Anabilim Dalı	: Uygulamalı Psikoloji Anabilim Dalı
Tez Danışmanı	: Yrd. Doç. Dr. Asil Özdoğru
Tezin Başlığı	: BeMaS-T HASET VE GIPTA ÖLÇEĞİ'NİN TÜRKÇE UYARLAMASI: DİLSEL EŞDEĞERLİK, GÜVENİRLİK VE GEÇERLİK ÇALIŞMASI

TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAĞI

Toplantı Tarihi	: 23.06.2016	Saati	: 11:00
Öğrenci Savunmaya	: ☒ GELDI		
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca tez bilimsel olarak incelenmiş, adayın tez çalışmasını sunmasının ardından, adaya tez çalışması ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki karar,			
☒ OY BİRLİĞİ ☐ OY ÇOKLUĞU			
☒ Yapılan savunma sınavında adayın başarılı bulunması sonucunda tez KABUL edilmiştir.			
☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda tezin DÜZELTİLMESİ için ay EK SÜRE verilmesinin Enstitü Müdürlüğüne önerilmesi kararı alınmıştır. <i>(en fazla 3 ay)</i>			
☐ Yapılan savunma sınavının sonucunda tezin REDDEDİLMESİ kararı alınmıştır.			
Savunmada Tezin Başlığı	: ☒ Değişmedi. ☐ Değişti.		
Tezin Yeni Başlığı	:		
Öğrenci Savunmaya	: ☐ GELMEDI		
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca yukarıda belirtilen tarih ve saatte Tez Savunma Jürisi toplanmış ancak ilgili öğrenci savunma sınavına gelmemiştir. Adayın tez çalışmasını Jüri önünde sunmadığı için yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki karar,			
☐ OY BİRLİĞİ ile REDDEDİLMİŞTİR.			

ile almıştır.

Tez Sınavı Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Danışman Üye	Yrd. Doç. Dr. Asil Özdoğru	
Üye	Prof. Dr. Sırrı Akbaba	
Üye	Doç. Dr. Ali Ayten	

BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği'nin Türkçe Uyarlaması: Dilsel Eşdeğerlik, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

24/06/2016

Yasemin ÇIRPAN

TEŞEKKÜR

Öncelikle yaşamımın her anında bütün varoluşuyla yanımda olan beni destekleyen hayat arkadaşım Hüseyin Çırpan'a; zorlu eğitim süreçleri arasında moral, entelektüel ve fiziksel desteklerini eksik etmeyen biricik oğullarım Kerem ve Selim Berk'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmanın her aşamasında önerileriyle bana yol gösteren ve destek olan değerli hocam ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Asil Özdoğru'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tezin çeviri sürecinde titiz çalışmaları ve geri bildirimlerinden dolayı değerli F. Tuba Yaylacı, Ömer Erdem Koçak ve Kadriye Slocum; araştırmanın uygulanması sürecinde verdiği sınırsız destek için Doç. Dr. Nihat Alayoğlu ve Doç. Dr. Hüseyin Al'a, araştırma yaklaşımı ve kaynaklar konusunda destek ve görüşlerini esirgemeyen Doç. Dr. Ali Ayten ve Doç. Dr. Sami Erdem'e, jüride bulunmayı kabul eden ve katkılarını esirgemeyen Prof. Dr. Sırrı Akbaba'ya ve ankete katılmayı kabul eden değerli katılımcılara paylaşımları için çok teşekkür ederim.

Yüksek Lisans Eğitimime vesile olan, Nefs Psikolojisi eğitimine kabul ederek kendimi tanıma ve arınma sürecimde bana rehberlik eden Değerli Hocam Mustafa Merter'e bütün emeklerinden dolayı şükran ve hürmetlerimi sunarım.

(ÇIRPAN, Yasemin, Yüksek Lisans, İstanbul, 2016)

BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği Türkçe Uyarlaması: Dilsel Eşdeğerlik, Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması

ÖZET

Bu çalışmada, İngilizce bir haset ölçeğinin (Benign and Malicious Envy Scale, BeMaS) Türkçe uyarlama, güvenirlik ve geçerlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Ölçeği dört öğretim görevlisi çeviri-geri çeviri yoluyla Türkçe'ye uyarlamıştır. Dilsel eşdeğerlik çalışmasında 44 İngilizce okutmanına, 3 hafta ara ile Türkçe ve İngilizce formlar uygulanmıştır. Güvenirlik ve geçerlik analizleri için çevrimiçi uygulanan ankete 422 kişi katılmıştır. 18 ile 65 yaş arasındaki yetişkinlerden oluşan katılımcıların %64,4'ü kadın ve yaş ortalaması 32,92'dir. Araştırmanın verileri BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği, INCOM-T Sosyal Karşılaştırma Yönelimi Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Alt Ölçeği, Rotter Kontrol Odağı Ölçeği, Emmons Şükür Ölçeği, SDKT Nevrotizm Alt Ölçeği ve demografik bilgi formu kullanılarak elde edilmiştir. Güvenirlik analizi için iki hafta sonra 102 kişiye BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği tekrar uygulanmıştır. Dilsel eşdeğerlik çalışmasında t testi ve Pearson korelasyon analizleri dilsel eşdeğerliğin sağlandığını göstermektedir. Güvenirlik analizinde test-tekrar test, Cronbach alfa iç tutarlılık ve madde analizleri yapılmıştır. Bulgular ölçeğin güvenirliliğinin yüksek olduğunu göstermektedir. Geçerlik analizleri için, açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi ve çoklu özellik çoklu yöntem kullanılmıştır. Analiz bulguları, ölçeğin iki faktörlü bir yapıda ve kabul edilebilir düzeyde uyumluluk indekslerini sağlandığını göstermektedir. Ölçeğin yakınsama geçerliği için, haset ve gıpta ile sosyal karşılaştırma yönelimi arasındaki korelasyon incelenmiş ve anlamlı bir ilişki elde edilmiştir. Ölçeğin ayırt edici geçerliği için haset ve gıpta ile nevrozizm, benlik saygısı, iç/dış kontrol odaklılık ve şükür arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Bulgular, haset boyutunun nevrozizm ve benlik saygısı ile pozitif yönlü, şükür ile negatif yönlü anlamlı ilişkileri olduğunu göstermektedir. Araştırma sonucunda elde edilen veriler BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği'nin yetişkinlerde haset ve gıpta eğilimlerini ölçebilen dilsel açıdan eşdeğerliği olan, güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olduğunu göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Haset, Gıpta, Ölçek Uyarlama, Geçerlik, Güvenirlik,

(ÇIRPAN, Yasemin, Master Thesis, İstanbul, 2016)

Turkish Adaptation of BeMaS-T Benign and Malicious Envy Scale: Transliteration Equivalence, Reliability and Validity Study

ABSTRACT

In this study, it was done the Turkish adaptation, transliteration equivalence, reliability and validity of an envy scale (Benign and Malicious Envy Scale, BeMaS) in English. Four university lecturers adapted the scale by translation-back translation. In the transliteration equivalence study, Turkish and English forms were implemented to 44 English lecturers in Preparatory School in 3 weeks interval. For reliability and validity analyses, an online survey was carried out on a sample of 422 participants (%64,4 female) between age 18-65. Data was collected by BeMaS-T Benign and Malicious Envy Scale, INCOM-T Social Comparison Orientation Scale, Rosenberg Self-Esteem Subscale, Rotter Locus of Control Scale, Emmons Gratitude Scale, SDKT Neuroticism Subscale and demographic information form. For reliability analysis, BeMaS-T Benign and Malicious Envy Scale was implemented again to 102 participants after two weeks. In the transliteration equivalence study, the results of the Pearson correlation analysis and t-test revealed that transliteration equivalence is provided. For reliability analysis, test-re-test, Cronbach internal consistency and item-total correlations were performed. Results indicated that the reliability of the scale was high. For validity study, exploratory and confirmatory factor analyses and multitrait-multimethod analysis were performed. The results of analyses indicated that the scale consisted of two sub-factors and model's consistency indexes were acceptable. For convergent validity, the correlation between malicious-benign envy and social comparison orientation was examined and meaningful statistical correlation was found. For divergent validity, the correlations between malicious-benign envy and neuroticism, self-esteem, internal/external locus of control and gratitude were examined. Results revealed that malicious envy were positively correlated with neuroticism and self-esteem and negatively correlated with gratitude. Results of this study revealed that BeMaS-T Benign and Malicious Envy Scale is a transliterally equivalent, reliable and valid scale to be used in Turkish culture and measures the dispositional benign and malicious envy in adult.

Key Words: Malicious Envy, Benign Envy, Adaptation of Scale, Validity, Reliability

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar DİZİNİ	viii
GİRİŞ	1
BÖLÜM I.....	4
1.1. Haset ve Gıptanın Kavramsal Arka Planı	4
1.1.1 Haset ve Gıptanın Tanımı.....	4
1.1.2 Haset ve Gıpta ile İlgili Diğer Kavramlar	8
1.1.2.1 Haset ve Kıskançlık	9
1.1.2.2 Haset ve Hınç.....	10
1.1.2.3. Gıpta ve Hayranlık.....	11
1.2. Haset ve Gıpta Duygusunun Gelişim Süreci.....	13
1.2.1. Psikoloji Alanındaki Yaklaşımlar	13
1.2.2. Diğer Alanlardaki Yaklaşımlar	19
1.3. Haset ve Gıptanın Psikolojik Yapılarla İlişkileri	21
1.3.1 Haset ve Gıpta ile Sosyal Karşılaştırma İlişkisi	21
1.3.2 Haset ve Gıpta ile Benlik Saygısı İlişkisi	22
1.3.3. Haset ve Gıpta ile İç/Dış Kontrol Odaklı Olma İlişkisi	23
1.3.4. Haset ve Gıpta ile Şükür İlişkisi.....	24
1.3.5. Haset ve Gıpta ile Duygusal Dengesizlik/Nevrotizm İlişkisi.....	26
1.4. Alanyazında Haset ve Gıptaya İlişkin Ölçüm Çalışmaları	27
1.5. Özgün BeMaS Haset ve Gıpta Ölçeği'nin Yapısı ve Psikometrik Özellikleri	28
1.6. Araştırma Denenceleri	31
BÖLÜM II - YÖNTEM	32
2.1. Araştırma Modeli	32
2.2. Örneklem.....	32

2.3. Veri Toplama Araçları	33
2.3.1 Demografik Bilgi Formu	33
2.3.2 BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği.....	34
2.3.3. INCOM-T Sosyal Karşılaştırma Yönelimi Ölçeği.....	35
2.3.4. Rosenberg Benlik Saygısı Alt Ölçeği.....	35
2.3.5. SDKT Duygusal Dengesizlik/Nevrotizm Alt Ölçeği.....	36
2.3.6. Rotter Kontrol Odağı Ölçeği	37
2.3.7. Emmons Şükür Ölçeği.....	37
2.4. İşlemler.....	38
2.4.1. Ölçeğin Çevrilmesi.....	39
2.4.2. Dilsel Eşdeğerlik Çalışması.....	39
2.4.3. Güvenirlik Çalışması	40
2.4.4. Geçerlik Çalışması	40
BÖLÜM III - BULGULAR	42
3.1. Dilsel Eşdeğerlik Bulguları	42
3.2. Güvenirlik Bulguları	43
3.2.1. İç Tutarlılık Analizi Bulguları	43
3.2.2. Test-Tekrar Test Analizi Bulguları	45
3.3. Geçerlik Bulguları.....	46
3.3.1. Açımlayıcı Faktör Analizi Bulguları	46
3.3.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi Bulguları.....	49
3.3.3. Yapı Geçerliği – Çoklu Özellik Çoklu Yöntem Analizi Bulguları	51
BÖLÜM IV – TARTIŞMA	54
4.1. Çalışmanın Kısıtlılıkları	57
SONUÇ	58
KAYNAKÇA	60
EKLER	67
Ek 1. BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği.....	68
Ek 2. Ölçeğin Uyarlanması İçin alınan İzin	69
Ek 3. Etik Kurul İzni	70
Ek 4. Özgeçmiş	71

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri	33
Tablo 2: Çoklu Özellik Çoklu Yöntem Geçerlik Çalışması	41
Tablo 3: Türkçe ve İngilizce Ölçek Maddeleri Arası Farklılık ve İlişkiler.....	42
Tablo 4: Haset ve Gıpta Alt Ölçeklerinin İç Tutarlık Analizi.....	44
Tablo 5: Madde-Toplam Güvenirlik Analizi	44
Tablo 6: BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği Test Tekrar Test Analizi.....	45
Tablo 7: Alt Ölçeklerin Test-Tekrar Test Sonuçları	46
Tablo 8: BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları.....	48
Tablo 9: BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği'nin Uyum İndeksleri.....	50
Tablo 10: Ölçek Puanlarının Betimsel İstatistikleri	51
Tablo 11: BeMaS -T Haset ve Gıpta Ölçeği İle Diğer Ölçekler Arasındaki İlişki	52
Tablo 12: Kontrol Odağı ile Gıpta ve Haset Karşılaştırılması.....	53
Tablo 13: Benlik Saygısı ile Gıpta ve Haset Karşılaştırılması.....	53

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği Scree Plot Grafiği	47
Şekil 2: Yol Diyagramı	50

KISALTMALAR

BeMaS	: Benign and Malicious Envy Scale
BeMaS-T	: BeMaS Türkçe Formu
SDKT	: Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi
INCOM	: Iowa Netherlands Comparison Orientation Measure
INCOM-T	: INCOM Türkçe formu
DFA	: Doğrulayıcı Faktör Analizi
AFA	: Açımlayıcı Faktör Analizi

GİRİŞ

Haset, özellikle rekabeti tetikleyen, en iyiye sahip olma ve önde olmanın önemsendiği bu zaman diliminde, bireysel ve toplumsal huzuru zehirleyen bir unsur olarak bütün boyutlarıyla çalışılmayı gerektirmektedir. Batı dünyasında, hasetle ilgili yapılan çalışmalar yakın zamana kadar hasedi sadece kötücül boyutuyla (malicious envy) ele almış, son yıllarda bazı araştırmacılar hasedin olumlu boyutunu da (benign envy) ortaya koyan çalışmalar gerçekleştirmiştir. İngilizce’de “envy” kelimesi hasedin her iki türünü de kapsayacak şekilde kullanılmaktadır. Bu nedenle araştırmacılar olumlu boyutu “benign envy”, kötücül boyutu “malicious envy” olarak ifade etmişlerdir.

İslam dünyasında kutsal metinle beraber haset olumlu boyutu ile de ele alınmış bu konuda oldukça kapsamlı çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Diğer bölümlerde ayrıntılı olarak değinilecek araştırmalara göre Türkçe’de haset kavramı, sadece kötü niyet içeren bir anlamda kullanılmaktadır; başkasına kötü niyet içermeyen bir biçimde imrenme ise “gıpta” sözcüğü ile ifade edilmektedir. Bu çalışmada da, haset sözcüğü “malicious envy” karşılığı olarak, gıpta sözcüğü ise “benign envy” karşılığı olarak kullanılacaktır.

Araştırma içeriği olan; bireylerin haset ve gıpta eğilimini belirlemeye yönelik İngilizce bir ölçeğin çevrilmesi ile hedeflenen; bireylerin eğilimleri konusunda farkındalık kazanması ve haset eğilimi olanların duygunun mesajını çözümlyerek kendilerini tedavi etmelerine yönelik yapılacak çalışmalara zemin hazırlamaktır. Bu amaçla ilk bölümde haset ve gıptanın tanımlanması ve gelişimine geniş yer verilmiştir.

Araştırmanın yürütüldüğü grup, 18 ile 65 yaş arasındaki yetişkinlerden oluşmaktadır. Ölçek ile haset ve gıpta eğilimlerinin ölçümü hedeflendiği için kimliğin büyük oranda oturduğu ve sosyal ortamlarda daha fazla bulunduğu bir dönem olan yetişkinlik dönemindeki kişiler üzerinde çalışmanın daha etkili olacağı düşünülmüştür. Veri toplama çalışması çevrimiçi (online) olarak hazırlanan anket üzerinden gönüllük esasına göre gerçekleştirildiği için geniş bir katılım yelpazesi içermektedir.

Araştırmanın Amacı

Araştırma ile Almanya Cologne Üniversitesinde görevli Jens Lange ve Jan Crusius tarafından 2014 yılında geliştirilen BeMaS (Benign and Malicious Envy Scale) Haset ve Gıpta Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması kapsamında dilsel eşdeğerlik, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları gerçekleştirilecektir. Dilsel eşdeğerlik çalışmasında 44 İngilizce okutmanına, 3 hafta ara ile Türkçe ve İngilizce formlar uygulanacaktır. Çalışmada Türkçe ve İngilizce maddeler arasındaki uyumun belirlenmesi amacıyla bağımlı gruplar için t testi ve korelasyon testi uygulanacaktır. Güvenirlik analizinde test-tekrar test, Cronbach alfa iç tutarlılık ve madde analizleri; geçerlik analizleri için, açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi ve çoklu özellik çoklu yöntem kullanılacaktır. Böylelikle Türkiye'de yetişkinler üzerinde haset ve ilişkili yapılarla ilgili yürütülecek çalışmalarda kullanılacak güvenilir bir ölçeğin araştırmacılara kazandırılması hedeflenmektedir.

Araştırmanın Önemi

Haset konusunda Türkiye'de çalışmalar yapılabilmesinin önündeki engellerden biri Türkçeleştirilmiş ya da geliştirilmiş herhangi bir ölçeğin bulunmamasıdır. Alanyazın araştırmaları esnasında yurtdışında geliştirilmiş ölçekler incelendiğinde; yaygın olarak kullanılan ölçeklerin hasedi sadece kötücül boyutuyla ele aldıkları ve hasedin motive edici olumlu boyutu olan ve kültürümüzde gıpta olarak nitelendirilen boyutunun ölçülmediği görülmüştür. 2014 yılında Jens Lange ve Jan Crusius, alanyazındaki boşluğu görerek hasedin her iki boyutunu da ölçtüğünü öne sürdükleri BeMaS Haset ve Gıpta Ölçeği'ni geliştirmişlerdir. Bu nedenle sadece kötücül boyut olan haset eğilimini ölçen mevcut ölçeklerden daha kuşatıcı olan bu ölçeğin Türkçeleştirilmesine karar verilmiştir.

İş dünyasında; rekabet, kıskançlık ve haset nedeniyle çalışanın işinde kendisini gerçekleştirememesinin ve takım olamayışının etkili bir iş ortamının sağlanması için engel oluşturduğu bilinmektedir. Haset eğilimi güçlü olan kişinin rekabet ettiği kişilere modern düşmanlık etme stillerinden biri olarak kabul edilen psikolojik şiddet uygulayacağı da öngörülmektedir. Bu doğrultuda çalışan açısından; çalışanın kendi kaynaklarını keşfettiği, ortaya koyabildiği, özgüven ve kişisel kontrol gücünün artırılması konularına dikkat çekildiği; işveren açısından; kıyaslamanın minimum düzeyde olduğu,

Çalışanın otantik benliğini yaşayıp bu doğrultuda işine yaptığı katkının onurlandırıldığı bir iř ortamının oluşmasına katkıda bulunacak çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Araştırmanın yapı geçerliği çalışmalarında elde edilecek verilerin bahsi geçen konularda çözüm önerileri sunabilecek çalışmalara alt yapı sağlayacağı dūřünülmektedir.

BÖLÜM I

1.1. Haset ve Gıptanın Kavramsal Arka Planı

Haset ve gıpta, insan ve ilişkileri ile ilgili kavramlar olduklarından farklı bilim dalları ve disiplinler tarafından ele alınmışlardır. Hasedin bütün dinlerde büyük günah sayılması nedeniyle kavramla ilgili çalışmalar daha çok felsefe ve din bilimi alanındaki araştırmacıların gündeminde olsa da, sosyoloji, antropoloji, edebiyat ve dilbilim alanındaki araştırmacılar tarafından da birçok çalışma gerçekleştirilmiştir. Psikoloji alanyazınında ilk olarak psikanalitik yaklaşım hasedi gündemine almakla beraber, bu çalışmalar kavramsallaştırma ve tanımlama ile sınırlı kalmış, ölçüm çalışmaları ancak yakın yıllarda gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

1.1.1 Haset ve Gıptanın Tanımı

Haset, kültürden bağımsız olarak çoğu kişinin kendisini üstün olarak algıladığı diğeriyle karşılaştırması sonucu oluşan hoş olmayan duygu olarak tanımlanmaktadır (Foster, 1972). Hasedin düşmanlık yönü kişiyi üstün görülene karşı zarar verici davranışlara ittiği için bütün kutsal metinlerde İblisin Adem'e, Kabil'in Habil'e hasedi kötülenmiş ve büyük günahlardan sayılmıştır. Psikoloji alanyazınında hasedi en fazla konu edinen psikanalitik ekoldür. Freud (1925/1961) hasedi, öncelikle küçük kızların yaşadığı penis haseti olarak tanımlamaktadır. Buna göre çocuklar sadece erkeğin penisini cinsel organ olarak bilir ve kızlar kendilerinde penis olmadığı için aşağılık duygusu ve eksiklik hissederek, kendilerini hadım edilmiş erkek çocuk olarak görürler. Freudyen psikanalistler burada penisle organın birincil fonksiyonunu kastedildiğini, aslında hasedin her iki cinsinde deneyimlediği bir duygu olduğunu, bunun bazen erkek çocuğun ya da babanın penisinin kudretliliğine, bazen de annenin besleyici kapasitesine karşı olabileceğini belirtmişlerdir (Barrows, 2002). Haset konusundaki çalışmalarıyla tanınan psikanalist Melanie Klein (1957/2011), Freud ve Abraham'ın izinden giderek, hasetle ölüm/saldırganlık içgüdüleri arasında bir bağlantı kurar. Klein, hasedin, yaşamın başından beri etkili olan yıkıcı dürtülerin sadist oral ve sadist anal ifadesi olduğunu ve doğuştan getirildiğini ileri sürer. Klein'a göre bebekler, doğuştan itibaren sevgi ve nefreti hisseder ve annenin emzirdiği memenin bereketliliğine de haset eder.

Haset, ya sahip olunmayan ya da sahip olunmadığı sanılan (güzellik, başarı, zenginlik, ilişki vb.) bir özelliği bir başkasında görüp tutkulu bir şekilde arzu etmek ve bu şeyin ondan alınmasını istemek olarak da tanımlanmaktadır (Navaro, 2011). Berman'a (2007a) göre haset, kişinin bir başkasının durumunu kendininkinden daha olumlu, avantajlı algılaması sonucu oluşan hoş olmayan (acı, kızgınlık, keder) duygulardır. Haset, kişinin kendisini çevresiyle kıyaslaması ve kendisini diğersinin üstünlüğü (ve/veya talihi) karşısında daha aşağıda algılaması sonucu ortaya çıkar. Haset duygusunun ne tür bir davranışa dönüşeceği kişilik özelliklerine ve gelişimsel süreçlere dayanan kişisel farklılıklara bağlıdır.

Kendilik psikolojisinde haset, içgüdüsel bir dürtüden ziyade narsistik bir yara gibidir. Benliğin esirgenmişlik ve yoksun bırakılmışlığı, parçalanma tükenme ve sınırsız öfkeye neden olur. Böylece haset narsistik bir öfke gibi algılanır. Benliğin yaralarını sarmak ve hasetin yarattığı değersizlik duygusundan arınmak için haset edilen nesneyi yok etmek sözkonusudur (Navaro, 2011).

Diller, bilimsel düşünce ve kültürel inanışlar hasedle görsel dikkat arasında güçlü bir ilişki olduğunu ileri sürmektedir. İngilizce de hasetin karşılığı olarak kullanılan envy kelimesi, Latince *videre* (görmeye izin verilebilir) ve delici bakışlarla bakmak, dolayısıyla haset duymak anlamına gelen *invidere* kelimesinden türetilmiştir (Kilborne, 2014). Benzer şekilde Slav dillerinde haseti ifade eden kelimelerin “görmek” fiiliyle aynı kökü paylaşmaktadır. Haset ve görsel dikkat ilişkisi tarihsel söylemde de hakimdir. Francis Bacon (1597), hasedle ilgili bilimsel incelemesinde, haset duyulan şeylerin sadece dikkatimizi çekmekle kalmadığı, hasetle görsel dikkat arasındaki ilişkinin doruk noktasına çıktığı haset eden “kem göz”le bakar inanışına da dikkat çekmektedir. Bu inanışa göre, hasetçi haset ettiği kişiye bakarken istemsizce kötü şans ve başka zarar verici etkilere neden olacak şekilde büyü yapar (Crusius and Lange, 2014b).

İngilizce de “envy” kelimesi hasedin her iki türünü de kapsayacak şekilde kullanılmaktadır. Bu nedenle araştırmacılar olumlu boyutu “benign envy”, kötücül boyutu “malicious envy” olarak ifade etmişlerdir. Psikolojik alanyazında hasedle ilgili yapılan çalışmalar yakın zaman kadar hasedi sadece kötücül boyutuyla ele almış, son yıllarda bazı araştırmacılar hasedin olumlu boyutunu da ortaya koyan çalışmalar gerçekleştirmiştir. Rusça gibi bazı dillerde beyaz ve siyah haset gibi kavramlar, hasedin

zarar verici ve olumlu dinamiklerinin farkında olduğunu gösterse de Avrupa ve Amerika'da yakın zamanlara kadar yapılan çalışmalarda, haset sadece yıkıcı yönü olan bir duygu olarak ele alınmıştır (Smith and Kim, 2007). Rawl (1971) hasedin yapıcı olan yönünü “benign envy”, Parrot (1991) ise “non-malicious envy” olarak adlandırmıştır. Hasedin olumlu yönü, temel olarak kötücül boyuttan düşmanlık duygusunun olmaması ile ayrılır. Bu anlam hasetten çok hayranlığa yakın bir duygudur (Foster, 1972). Hasedin oluşabilmesi için haset edenin haset ettiği kişide değerli bir şey olduğunun farkına varması gerekmektedir. Gıpta da bu farkına varışın az da olsa bir takdir uyandırdığı görülür. Türk Dil Kurumu Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü'nde (2016) gıptanın eş anlamlısı ve İngilizce “envy” kelimesinin karşılığı olarak verilen imrenme, “Başkalarında bulunan bir özellik ya da varlığa karşı duyulan özlem. (Bu duygu kimi durumlarda tedirginlik verici olabilir.)” olarak tanımlanmaktadır. Gıpta, karşıdakinin değerine zarar veren düşmanca davranışlardan ziyade sıklıkla değer verilen şeye sahip olmaya yönelik yapıcı davranışlara yol açar. Bu da sadece davranışsal değil, eğilimsel olarak da hasetten farklı bir gıpta eğiliminin olduğunu ortaya koymaktadır. Gıpta bir anlamda düşmanlıktan arındırılmış haset olarak adlandırılabilir (Ashwin, 2005).

İslami alanyazında 9. Yüzyıldan itibaren H. El-Muhasibi, M. Gazzâlî gibi İslam ilahiyatçılarının eserlerinde duygunun kötücül boyutu (haset), olumlu boyutu (gıpta) ile beraber ele alınmış, günümüzdeki çalışmalara ışık tutacak detayda sınıflandırma çalışmaları yapılmıştır.

Çağırıcı (1997), İslam ansiklopedisi haset maddesinde kavramı, “başkasının sahip olduğu maddi ve manevi imkânların kendisine intikal etmesi veya kişinin bu imkânlardan mahrum kalması yönündeki istek ve niyeti ifade eder” olarak tanımlanmıştır. İlk ahlak âlimlerinden Haris el-Muhasibi ve Gazzâlî'den başlayarak İslam ahlakçılarının çoğu da hasedi duygu ve temenni olarak tanımlamış, hasedin sonucunda oluşan davranışları tanıma katmamışlardır. R. El-İsfahani (1018/2012) ise; hasedi, “Hak edenin elindeki nimetin elinden alınmasını arzu etmektir. Bazen bu istekle beraber, onun elinden alınması için çalışmak da bulunur” diyerek hasedin sonucunda gerçekleştirilen fiili de tanımın içine katar.

İmam Gazzâlî (1974) hased'i dört derece olarak sınıflandırmıştır:

1. Haset edilen kimsenin sahip olduğu nimeti kaybetmesini temenni etmektir. Bu nimet haset edene geçmese bile, önemli olan haset edilenin elinden çıkmasıdır.
2. Haset ettiği kişinin sahip olduğu nimetin, onun elinden çıkıp kendisinin eline geçmesini istemesidir. Haset edenin odaklandığı nimetin sadece kendisinde olmasıdır.
3. Haset ettiği kişideki nimetin benzerine ya da aynısına sahip olma isteğidir. Haset eden, o nimete sahip olamayacaksa, diğerinin de elinde olmamasını ister.
4. Haset ettiği kişideki nimetin yok olmasını istemeksizin, onun benzerinin kendisinde de olmasını istemesidir. Hasedin bu dördüncü derecesi gıpta olarak adlandırılır.

Buna göre ilk üç derece hasedin farklı şiddette yaşandığı durumları tanımlamakta, karşı tarafın elinde olan nimetin alınmasına yönelik istek ve faaliyetlerin olmadığı dördüncü durumu gıpta olarak tanımlamaktadır.

Haset ancak kişinin kendisinde olmayan bir nimete, kendisiyle benzer sosyal statü ve özelliklere sahip bir diğerinin sahip olması durumunda ortaya çıkar. Bu durumda, nimete sahip olmayan kişi iki hal üzere bulunabilir. Bu nimeti diğerine çok görüp, bunu haksız yere elde ettiğini düşünerek, elinden alınmasını arzu ederse ve elinden gittiğinde sevinirse bu haset olarak adlandırılır. Diğer durumda, kişinin bu varlığa sahip olmasına ne sevinir, ne de yok olmasını ister. Bununla beraber, bu varlığın aynısının kendisinde de olmasını isterse bu gıpta olarak adlandırılır. Eğer bu isteğini gerçekleştirmek için çaba harcarsa buna da münafese denilir. Münafese lügatta nefaset (imrenmek) kökünden gelir. Bu durumda kişi, yarıştığı kişiye verilen nimetin/üstünlüğün kaybedilmesini istemeksizin, onun makamından daha aşağıda oluşundan hoşlanmaz, o nimet/üstünlüğe ulaşmayı arzular ve bu kişiyle eşit olmak için çabalayarak arzusunu gerçekleştirmeye çalışır (El-Muhasibi, 2004). Kur'an-ı Kerim'in aşağıda meali verilen Bakara 109. ayetinde, kitap ehlinin, iman nimetinin müslümanların elinden çıkmasını istemelerinin haset kaynaklı olduğu belirtilmektedir: "Kitap sahiplerinden çoğu, gerçek kendilerine besbelli olduktan sonra, sırf içlerindeki kıskançlıktan (haseden) ötürü sizi imanınızdan sonra küfre döndürmek isterler....." (Bakara/109) (Ateş, 2009).

Kur'an-Kerim'de, imrenme duygusuyla harekete geçip kendini donatmanın (münafese) kişiyi daha mükemmele götürmede teşvik edici bir unsur olduğu ifade edilir.

Temelde insandaki yarışma, öne geçenlerden olma arzusu ayıplanmaz, arzulanan şey cennet ve Allah'ın Rızasını istemek gibi başka birilerinin sahip olmasıyla tükenmeyecek şeyler olduğunda desteklenir. Bunlar için yarışmak rekabete ve düşmanlığa yol açmaz. Zira birilerinin o nimetlere sahip olması diğerlerinin onlara sahip olmalarını engellemez. Kazan/Kaybet durumunun olmadığı ve çabalayan herkesin kazanabildiği bir durum söz konusudur. Kişiler, gayretleri ölçüsünde nimetten nasiplenir. Mutaffifin suresinin 26 ayetinde yukarıda değinildiği şekilde sonu olmayan ve kişiye özel hazırlanmış nimetlere erişmek için yapılan yarışın (münâfese) beğenilen bir davranış olduğuna işaret edilmektedir: “Ki sonu misktir (içildikten sonra misk gibi kokar). İşte yarışanlar, bunun için yarışınlar (mutenâfisûne)” (Mutaffifin/26) (Ateş, 2009).

Hristiyan geleneğini temel alan Hastings Din ve Etik Ansiklopedisi'nde haset tanımı şu şekilde yapılmaktadır: “Haset, esasen hem bencil hem de kötücül bir duygudur. İnsanları hedef alır ve hasetli insanın, göz diktiğine ya da arzu ettiğine sahip olan kişiden hoşlanmadığı ve ona zarara vermek istediği anlamına gelir. Temelinde tamahkarlık ve kötü niyet bulunur. Ayrıca içeriğinde, haset duyulan kişiden daha aşağı bir nitelikte olmanın bilinci ve bu bilincin altında bir rahatsızlık vardır. Haset duyduğum şeye sahip olan kimsenin benden üstün olduğunu hissedirim ve ona hınç duyarım. Bu nedenle, haset duyulana, sahip olmanın ona tam bir tatmin sağlamadığını bilmek beni sevindirir...Eğer sahiden tatminsizliğe ve acıya neden olursa bu benim gözümde onun üstünlüğünü epey azaltır ve kibrimi besler. Haset, hasetli insanda tatmin edilmemiş bir isteğe ve güçsüzlüğe işaret ettiği kadar onun arzu edilen nesneye sahip olmanın kendisine sağlayacağını düşündüğü güçten mahrum olduğunu da gösterir. Haset nesnesinin başına bir talihsizlik geldiği görüldüğünde hazza yol açtığı halde, acı verici bir duygudur.” Bu tanım içeriğinde kendi değerini bir başkasıyla kıyaslayarak belirleme, bunun sonucunda hissedilen incinmişlik, değersizlik acısı ve utancına işaret etmektedir. Haset bu acı ve utancı dindirmek için geliştirilmiş başarısız bir savunma gibi görünmektedir (Kilborne, 2014).

1.1.2 Haset ve Gıpta ile İlgili Diğer Kavramlar

Haset ve gıpta; kıskançlık, hınç ve hayranlık gibi duygularla beraber ortaya çıkabildiği için kavramların birbirinin yerine kullanılıp karıştırılmasına neden

olabilmektedir. Aralarındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya konulması, haset ve kıskançlığın doğru tanımlanmasına ve ölçümüne yardımcı olacaktır.

1.1.2.1 Haset ve Kıskançlık

Kıskançlık hasetle çok karıştırılan kavramlardan biri olmasına rağmen, araştırmalar bu iki duygunun birbirinden farklı olduğunu göstermektedir (Parrot and Smith, 1993). Haset ikili ilişkilerde yaşanır, kişinin kendisinin sahip olmadığı şeye sahip biriyle kıyaslama yapması sonucu ortaya çıkar. Kıskançlık ise üçlü ilişkilerde yaşanır ve kişinin önem verdiği birini kaybetme korkusuyla devreye girer (Smith and Kim, 2007).

İki kavram, nedenleri olduğu kadar, yol açtıkları duygular açısından da bazı farklılıklar göstermektedir. Navaro'ya (2011) göre, haset nedeniyle oluşan duygular karşılaştırma sonucu eksikliğin hissedilmesinden kaynaklanan eksiklik, aşağılık duygusu, küçük düşmüş hissetme ve bunların sonucunda oluşan öfke, haset edilene karşı kötü niyet besleme, kızgınlık, yok etme ve intikam duygularıdır. Bunların yanı sıra, elde edilmek istenen şeye karşı hasret, arzu ve hırs da beslenir (Smith and Kim, 2007).

İki kavramın karıştırılma nedenlerinden biri sıklıkla birbiri yerine kullanılmasıdır (Salovey and Rodin, 1984). Bu durum, duyguların birbirinin aynısı olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Hasedin büyük günahlar arasında anılan bir duygu olması, hasede göre daha kabul edilebilir bir duygu olan kıskançlık teriminin kullanılmasına da yol açmaktadır (Parrot and Smith, 1993).

Kıskançlık ve haset kavramlarının birbiriyle karıştırılmasının bir diğer nedeni de, her iki duygunun sıklıkla birlikte ortaya çıkıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Romantik bir ilişkide, rakip kişi haset uyandıracak özelliklere sahip olduğunda bir tehdit olarak algılanmaktadır ve bu durum kıskançlığın şiddetini artırmaktadır. Kıskançlığın ölçülmesinin hedeflendiği DeSteno ve Salovey'in (1996) araştırmalarında deneklere partnerlerinin ilgisini çekebilecek bir dizi rakip sunulmuştur. Rakipler, kişinin kendilik tanımına uygunluğuna göre farklı seviyede haset uyandıracak şekilde değişik özelliklere sahip olarak tanımlanmıştır. Beklendiği şekilde, kişide haset uyandıracak başarıları olan rakiplerin daha çok kıskançlık uyandırdığı görülmüştür.

Parrot ve Smith'in (1993) gerçekleştirdikleri bir çalışmada da haset ve kıskançlığın birlikte ortaya çıktığı ortaya konmuştur. Hasedin ve kıskançlığın ölçüldüğü bu çalışmada, ilişki için tehdit oluşturan durumun sıklıkla daha üstün olana odaklanmaya (ve haset duymaya) yol açtığı (%59), ancak ilişki için tehdit oluşturmayacak bir rakibe duyulan hasedin aynı şiddette bir kıskançlık (%11) uyandırmadığı bildirilmiştir.

Parrot ve Smith'in (1993) gerçekleştirdikleri bir başka çalışmada, romantik kıskançlıkla ilgili duyguların ağırlıklı olarak kıskanılan partnerin kimliğinden etkilendiği, hasetle ilgili duyguların ise ağırlıklı olarak rakibin üstünlüklerinden etkilendiği görülmüştür. Bir başka deyişle partnerinin değer verdiği özelliklere sahip rakip hem haset hem kıskançlık uyandırmakta, onun değer vermediği ancak kişi için önemli bir alandaki üstünlüğe sahip kişi kıskançlığa sebep olmamakta ancak haset uyandırabilmektedir. Haset ve kıskançlık esnasında deneyimlenen duygular açısından da kıskançlık ve hasedin niteliksel farklılıklar taşıdığı ortaya konulmuştur. Hasette, başkasının sahip olduğunu elde etme, aşağılık duygusu, hınç geliştirme, garaz ve bu garazın yanlış olduğu duygularının daha belirgin olduğu görülmüştür. Kıskançlıkta ise, kaybetme korkusu, güvensizlik, ihanete karşı duyulan haklı kızgınlık ve şartlarla ilgili belirsizliğin daha belirgin olduğu bulgulanmıştır.

Ölçeğin Türkçeleştirme çalışmaları sırasında, alanında uzman kişilerle yapılan çalışmalar sonucu Türkçe de haset duygusunu ifade etmek için kıskançlık kavramının daha yaygın kullanıldığı görüldüğünden, çeviride haset ve gıpta eğilimi kıskançlık olarak çevrilmiştir.

1.1.2.2 Haset ve Hınç

Hasetle birbirine karıştırılan duygulardan biri de hınçtır. Hınç, kişinin kendisini, kendisinde bulunmayan bir üstünlüğe sahip bir insan ya da toplulukla karşılaştırması sonucu tetiklenen bir duygudur. Burada vurgulanması gereken insan ya da topluluğun kendisiyle benzer pozisyon, altyapı ve beğenilere sahip oluşudur. Birine haset edildiğinde, bu kişinin elindeki üstünlüğü çok fazla hak etmediğine, en azından kişinin kendisinin bu üstünlüğe sahip olmayışının hak edilmediğine inanılır (Smith and Kim, 2007).

Hınç (Ressentiment) adlı çalışmasında Max Scheler (2004), hıncın birbirini tamamlayan iki anlamından söz eder: Öncelikle hınç, kişinin birine karşı gösterdiği bir duygusal tepkiyi farklı kereler yeniden yaşamasıdır. Bu duygunun ifade edilip eyleme vurulmaksızın tekrar tekrar yaşanması, onun alt bilinçdışının derinliklerine itilmesine neden olmaktadır. İkinci olarak hınç, alt bilinçdışına bastırılmış, eyleme dönüşmemiş bir öfke duygusudur (İnce, 2012). Hıncın kökeninde kızgınlık, garaz, intikam isteği ve haset gibi olumsuz duygular yatar. Scheler, bu olumsuz tavırlar arasında intikamcılık, haset ve kötüleme -ya da değersizleştirme- dürtüsünü vurgular. Ama bunların hiçbiri kendi başına hınca dönüşmek zorunda değildir. Hıncın gerekli koşulu, bu duygu ve tavırların ifade bulmasını engelleyen bir iktidarsızlık ve tıkanma halidir. Hınçtan söz edilebilmesi için, kötüleme ve değersizleştirme dürtüsünün genelleşmesi, nihilizme dönüşmesi ve kişinin yargılarını, hatta algılarını daha oluşum halindeyken “eğriltiyor” olması gerekir (Koçak, 2004).

Hınç, genelde haksız bir sosyal karşılaştırma ya da adaletsizliğin olduğu durumda ortaya çıkan bir duygudur ve adaletin tesisine yardımcı olur. Bu nedenle hasedin kökenindeki düşmanlık ve intikam duygusu, aslında nesnel olarak adaletsizliğin olmadığı bir durumu, kişinin öznel olarak adaletsiz olarak değerlendirmesi sonucu oluşur. Bu nedenle olumlu ve kabul edilebilir değildir. Kişi haset ettiği kişideki üstünlüğe sahip olamayışının yetersizliğinden dolayı kendini suçlamamak için bu üstünlüğün adaletsizce elde edildiğini ispatlamak ve hasedine bir dayanak olarak kullanıp üstünü örtmek ister. Gerçek anlamda adaletsizliğin olduğu bir durumda kişide haset yerine hınç ve haklı bir öfkenin ortaya çıkması beklenir. Eğer adaletsiz olarak değerlendirilen bir duruma hınca benzeyen duygularla birlikte depresif duygular da eşlik ediyorsa bu durumda kişinin diğerinin üstünlüğünü öznel bir adaletsizlik olarak algılayıp kendi yetersizliğini hissettiği sonucuna varılabilir (Smith and Kim, 2007).

1.1.2.3. Gıpta ve Hayranlık

Günlük hayatta özellikle gıpta kavramı, hayranlık kavramı ile karıştırılmaktadır. Kierkegaard (1849/2008) hayranlığı, mutluluk veren bir tür teslimiyet, gıptayı ise sonuçta insanı pek te mutlu etmeyen bir olma çabası olarak tanımlamış ve birine gıpta etmenin hayranlık duymaktan daha verimli olduğunu öne sürmüştür. Bir başka deyişle birine

hayranlık duymak olumlu hisler uyandırır ancak kişiyi hayran olunan şeye erişme noktasında motive etmeyebilir. Hayranlığın kişiyi motive ettiğini iddia eden yaklaşımlar, bu motivasyonun içeriğini ortaya koyan çalışmalarla desteklenmemiştir. Van de Ven ve arkadaşları (2011) yürüttükleri dört farklı araştırma sonucunda; kişinin kendisini daha üstün konumdaki biriyle karşılaştırması sonucu üstünlüğün hak edildiğine ve erişilebilir olduğuna inanmasının gıpta ya da hayranlığın oluşmasına zemin hazırladığı sonucuna varmışlardır. Bu noktadan sonra kişi, istenilen üstünlüğe erişebilecek kapasitede olduğuna inanırsa gıpta duygusunun oluştuğu ve bunun kişiyi farkı kapatmak için gayret sarf etmeye motive ettiği belirtilmiştir. Kişi istenilen üstünlüğün elde edilebilir olduğuna inanıyor ancak kendisinin bu hedefe erişebilecek kapasiteye sahip olarak algılamıyorsa bu da hayranlığın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Burada dikkat çekilen ve henüz araştırılmamış bir varsayım ise kişinin kendisi için önemli olmayan bir alanda üstünlüğe sahip bir kişiye büyük olasılıkla hayranlık duyacak oluşuyla ilgili varsayımdır (Van de Ven et al., 2010).

Kişinin gıptayla en yaygın baş etme stratejilerinden biri daha sıkı çalışarak, yoksunluk duygusunu hafifletmesiyle, bir başka stratejinin de kendisinin bazı olumlu özelliklerini anımsayarak onaylaması olduğu ileri sürülmüştür (Johnson and Stapel, 2007). Lockwood ve Kunda (1999), kişilerin kendilerinin en iyi performanslarını anımsamalarının kendilerinden üstün biriyle yaptıkları karşılaştırmadan etkilenmemelerine yol açtığını bildirmiştir. Bu durumda, kişinin sahip olduklarını anımsayarak bir anlamda şükür hali içinde olması onu haset ya da gıpta etmekten alıkoymakta ve hayranlık duygusunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ancak bu durumda kişi, hayran olduğu kişiyle arasındaki farkı kapatmak konusunda harekete geçmemektedir. Roese ve Olson (1995) kişinin başarabileceğine inancı olduğu durumlarda daha az acı duyduğu için kendisinden üstün kişilerle karşılaştırma eğiliminde olduğunu; daha iyi bir performans sergileyemeyeceği durumlarda ise kendisinden daha aşağıda olan kişilerle karşılaştırma yapma eğiliminde olduğunu ileri sürmüştür. Bu durum gıptanın kendini ortaya koymakla (self-assertion), hayranlığın ise teslimiyetle (self-surrender) ilişkili olduğunu desteklemektedir. Kendini ortaya koyma performansı artırır, teslimiyet ise daha iyi hissettirir (Van de Ven et al., 2010).

1.2. Haset ve Gıpta Duygusunun Gelişim Süreci

1.2.1. Psikoloji Alanındaki Yaklaşımlar

Gelişimsel psikopatoloji kuramcıları, gelişimin daha iyi anlaşılabilmesi için normal gelişimden sapmaları araştırılması gerektiğini ve normal gelişim daha kapsamlı bir şekilde anlaşıldıkça da patolojinin daha iyi anlaşılabilceğini öne sürmektedirler (Cicchetti and Cohen, 1995). Buna göre hasedin, normal gelişimin hangi boyutunda yaşanan sapmalardan kaynaklanabileceğinin incelenmesi duygunun derinlemesine anlaşılabilmesine yardımcı olacaktır.

Haset tanımları gözönünde bulundurularak kuşatıcı bir tanım yapılmak istendiğinde haset; kişinin benzer statü ve özelliklere sahip biriyle kendini kıyaslaması sonucu kendisini daha aşağıda algılaması ve diğeriyle eşit konuma gelebilme imkanı olmadığını düşünerek hissettiği acı, utanç, incinmişlik ve öfke duygusuyla, karşıdakinin sahip olduğu şeyi kaybetmesi temennisi olarak tanımlanabilir. Bu tanım hasedin kökenine ilişkin ipuçlarını barındırmaktadır.

Haset ve gıptayı tetikleyen faktörler, duygunun gelişme süreci, sosyal karşılaştırmanın hasede ve gıptaya nasıl evrildiğini belirlemeye çalışmak, hasedin panzehirinin bulunması ve zarar verici sonuçlarının önlenmesi için geliştirilecek stratejilerin belirlenmesinde büyük bir öneme sahiptir.

Haset ve gıpta duygularını tetikleyen ve alevlendiren kıyastır. Kıyasta kişi kendisini daha üstün gördüğü diğeriyle karşılaştırır. Diğerin sahip olduğu üstünlük, iyi ve kabul edilebilir olmak için yegâne ölçü gibi algılanmaya başlanır. Bazen üstünlük algısı kişinin abartması sonucu erişilemez gibi de görülebilir ve telafi edilemez keskin bir yoksunluk ve eksiklik acısı hissetmesine neden olabilir (Navaro, 2011).

Kıyas herkeste hasede ve sonrasında karşıdakinin elindekini kaybetmesi için gerçekleştirilen zararlı davranışlara dönüşmez. Berman'a (2007a) göre, kıyaslama sonrasında, kişinin eşitlenme ya da zarar verme, kendisini diğerin seviyesine yükseltme ya da diğeri de kendi seviyesine çekme eğilimini belirleyen üç değişken vardır. Bu üç değişkenin oluşturduğu farklı kombinasyonlar, kişilerin bu duyguyu davranışa dönüştürmedeki farklılıklarını belirler. Bu değişkenlerden ilki, özgüvenin bir bileşeni olan kişisel kapasitenin öz değerlemesidir. Bu değerlendirme, kişinin arzularını ve

hedeflerini gerçekleştirebilme kapasitesine ne kadar güvendiğini belirler. Kişi kapasitesinin haset ettiği şeye ulaşabilecek yeterlikte görürse bunu gerçekleştirmeye çalışır. Kapasitesinin buna yetmeyeceğini düşünen kişi öfke ve acı hisseder. Diğer uça, kapasitesini olumsuz olarak değerlendiren kişi kendini çaresiz hisseder. Çaresizlik hasedin kişiye daha da fazla acı vermesine neden olur. Bu bağlamda diğer iki değişkene bağlı olarak haset depresyona ya da yıkıcılığa evrilebilir.

Kendi kapasitesine inanma ve kendine değerini özünü kişinin mevcut ve tükenmeyen bir kaynak gibi sürekli fıskıran iç kaynaklarına sahip olduğunu fark etmesine bağlıdır. Kendi içindeki kaynakların zenginliğini fark edip, bunları kullanmaya ve bir şeyler üretmeye başlayıp başarma duygusunu deneyimleyen kişide haset yerine cömertlik hissi hâkim olur. Abraham (1924/1953), hasedin zıddının cömertlik olduğunu ileri sürer. Bu inanış ve deneyime sahip kişi dünyadaki iyilik ve üstünlüğün de sınırsız olduğunu, birinin sahip olmasıyla kendisine kalanın azalmayacağına da inanır. Bu inanış da beraberinde üstünlüğe sahip olan ve ben sayısız farklı olanaklara sahibiz inancını getirir (Berman, 2007b).

İkinci değişken, oldukça acı verici olan haset duygusunun farkına varma ve onu sahiplenmedir. Kişinin kendiliğine dair gerçekçi bir anlayışa sahip olması haset duygusunu kabul edebilmesine yardımcı olabilir. Benötesi Psikolojinin (Transpersonal Psychology) Türkiye'deki temsilcilerinden kabul edilen ve ekolü tasavvufi açıdan yorumlayan Merter'in (2014) Nefs ve Maneviyat Psikolojisi nefis yapılanması modelinde, insanın temel bilinç ve bilinçdışı durumları; altbilinçdışı, üst bilinçdışı, Can potansiyeli ve mertebeli bir yapıya sahip nefis bilincinden oluşur. Nefis bilinci, merkezindeki ego (düşünsel, duysal, duygusal ve sezgisel özelliklere sahip) ve alt kişiliklerden oluşur. Alt kişilikler, kişinin alt bilinçdışına bastırılmış duygu yoğunluklarından (bencil arzu ve istekler, acılar, zedelenmeler ve duygusal şoklar, değersizlik, yetersizlik ve çaresizlik duyguları) etkilenecek şekillendirilir. Alt kişilikler, bir elbise gibi egonun üzerine giyilip çıkarılabilir. Bu alt kişilik kişinin bütününe değil bir parçasını temsil eder. Bu bilgi, kişinin olumsuz özelliğini daha kolay sahiplenip ayrışmasına yardımcı olur. Kişinin mükemmel potansiyelini açığa çıkarabilmesi, alt bilinçdışındaki bu duygu yoğunluklarını farkedip çözümlenebilmesine bağlıdır. Böyle bir nefis yapılanması bilgisine sahip kişi, haset duygularına sahip alt kişiliğini kabul edip kökenindeki duygunun mesajını okuyarak eğilimini onarabilir.

Kişi hasetli yönünü sahiplendiğinde, hasedinin arzuladığı şeyi elde etme konusunda engellenmiş olmasından ve sahip olduğu kaynakların farkına varamamaktan kaynaklandığını farkeder. Hasedin iletmek istediği mesaj anlaşıldığında kişi odağını haset edilen kişiden, kişinin sahip olduğu üstünlüğe kaydırır ve hasedine sebep olan eksikliğini gidermek için daha yapıcı çözümler aramaya başlar. Sonuç olarak, hasedin farkında olmak ve sahiplenmek, yaşamın denetiminin kişiye ait olduğu hissini güçlendirir. İmrenilen bir kişiyle aradaki farkı kapatma sorumluluğu kişiye aittir. Kendi biricikliğini ve iç kaynaklarını görmezden gelerek, diğerlerinden daha eksik olduğu kanısına varan kişinin kendisidir. Farkındalık kişisel sorumlulukla birleştiğinde, kişi içsel kaynaklarına yönelip haset ettiği kişiyle arasındaki farkı kapatmaya girişecektir. Navaro (2011) katılımcıların gizli hasetleri ile ilgili yürüttüğü bir grup çalışmasında, kişinin kime ve neye haset ettiğini açıklamasının, unutmaya ve bastırmaya çalıştığı yönüyle tanışma ve barışmaya yöneltebileceğini bulgulamıştır. Kişi bir kez hasedini itiraf edip kabullendiğinde, hasedin yarattığı utanç, eziklik duyguları zayıflar ve onu bastırmak için harcadığı enerjisi serbest kalmaktadır.

Üçüncü değişken, kişinin kendisi kadar diğerlerinin de iyiye layık olduğuna ya da iyiyi hak ettiğine inanmasıdır. Bu inanç, kişinin kendisinin ve başkalarının paylarına düşeni ne dereceye kadar hak ettiği, kişi için iyi olanın ne olduğu ve bu iyiyle ne zaman buluşacağına kimin karar verdiği gibi değerlendirmelerini içerir. Kişinin kendisini iyiye layık görmesi süreci bebeğin ilk ağlamasıyla başlar. İstekleri algılanıp, buna uyumlu bir cevap verilen bebekte, “benim ihtiyaçlarım önemli ve en iyisine layığım duygusu” güçlenir. Bu olumlu değerlendirmeye sahip kişi, diğerleriyle benzer şeyleri hak ettiği inanır ve istemeyi öğrenir. İyi şeylere layık olduğuna inanma, haset ve gıptanın oluşması için gerekli ama yeterli değildir. Bu duygu zayıf olursa gıpta hiç oluşmaz. Zira kişi diğeri ile arasındaki farkı zaten kabullenmiştir. Bu kabullenmeyle beraber diğerine karşı hayranlık ve saygı duyguları yükselir. Kişi kendini diğeriyle karşılaştıkça kendine güveni azalır (Berman, 2007a).

Sağlıklı bir “iyiyi hak etme inancına” sahip kişi, kontrol edebileceği parametreleri ve kontrol edemeyeceklerinin bilincinde olan ve iyiyi hak edenlerin iyiliklerle buluşmasını organize eden adil bir Yaratıcı olduğuna inan kişidir. Kendisi için iyi olana ne zaman ve kim aracılığıyla erişeceğini kendisi belirlemeye çalışan kişide bu inanç sağlıklı işliyor demektir ve bu inanış kırılğan narsisizm ve hasede sevk eder

Karşı tarafın elindekini kaybetmesine odaklanmayan ve düşmanlık hisleri barındırmayan gıpta duygusu içinde eşitlenme ve başarıya umudunu taşır. Enerji ve motivasyonun işaretidir. Kıyaslama sonucu başkasının üstünlüğü karşısında çaresizlik ve acı hissettiğinde bununla başa çıkmaya çalışıp kendini gerçekleştirme ve tamamlama için bir fırsat olarak kullanan kişi; duygusunun farkındadır, kendi kapasitesine güvenir ve iyi şeyleri hak ettiğine inanır. Kıyas sonucu yaşadığı eksikliğin acısını ve çaresizliğini yıkıcı davranışa dönüştüren kişi ise, hasedini kabul etmez, kaynaklarının yeterli olduğuna inancı düşük, en iyiyi hak ettiğine dair inancı ise yüksektir. Bu tepkilerin dışında bir üçüncü tepki de rekabetten kaçınmak ve kendi potansiyelini uyuşturup uykuya yatırmaktır. Bu davranışı sergileyen kişiler; hasetlerinin farkındadır ancak daha iyiyi hak etmediklerine ve daha fazlasını başarabilecek kapasiteleri olmadığına inanarak, rekabetin olmadığı daha sakin ve güvenli sosyal ortamları tercih ederler. Bu; sahip oldukları kapasiteyi ortaya çıkarmadan, zenginleşmeden, gelişmeden geçen risksiz bir hayat demektir (Navaro, 2011).

Haset ve gıptanın gelişimi ile ilgili bir başka yaklaşımda Klein (1957/2011), bilinçdışının sadece mantık içermeyen saldırgan, sadist ve cinsel dürtülerden oluştuğunu düşünür ve hasedin hayatın başlangıcından beri aktif olan bu dürtülerin sadist oral ve sadist anal ifadesi olan yapısal bir temeli olduğunu ileri sürer. Buna göre bebek bilinçdışındaki bu yıkıcı ve saldırgan ölüm güdüsünün kendisine ve iyi muhataba (yaşam içgüdüsünü temsil eden annenin memesi) zarar vereceğinden korkar. İyi muhataptan bu kaygıya karşı kendisini korumasını ister. Bebek yaşamının ilk 3-4 ayında iyi muhatabı korumak için bölme mekanizmasını kullanarak iyi ve kötü muhatabı böler. Bebeğin benliği, en başından itibaren onu bilinçdışından kaynaklı bu zulmedilme kaygılarına karşı korumaya çalışır. Başta iyi olan annenin memesi, onu süttten (hazdan) mahrum bıraktığında kötüleşir. Mahrumiyet açgözlülüğe ve memenin kötü olduğu duygusuna, bu duygu zulmedilme kaygısı sonucu iyi ile kötü muhatabı bölmeye ve bunun da hasede yol açtığını ileri sürer. İyi ve kötü muhataplar arasında aşılabilir bir uçurum vardır. Zulmedilme kaygısıyla açılan bu uçurum ne kadar derinse kişi o kadar fazla iyi muhatabı ülküleştirme ihtiyacı hisseder. Sevme ve şükran duyma yetileri gelişmiş bebeklerin ülküleştirme ihtiyaçları daha azdır. Klein'a (1957/2011) göre çocuğun gelişimi, meme hasedinden penis hasedine ve kıskançlığa doğru ilerler.

Haset iyi bir içsel muhatap yaratmaya engel olur. Hasede karşı kullanılan savunma mekanizmaları; tümgüçlülük, inkâr bölme ve ülküleştirmedir. Değersizleştirme hasedin doğasında var olduğundan bu savunmalar genelde muhatabın değersizleştirilmesi şeklinde ortaya çıkar. Klein, daha depresiflere özgü bir savunmanın da kendiliğın değersizleştirilmesi olduğunu savunur (Klein, 2011).

Kilbourne (2014), Klein'cıların dile getirmemelerine rağmen yıkıcı arzuların temelde kişinin kendisini sunmak istediğı gibi "iyi" biri olmamasının utancına; kendisinde eksik bir şeyler olduğu ve bunları gidermeyi istemesinin utancına; kişinin sahteliğinin ve kendini bu kadar yıkıcı duygulara kaptırdığının başkaları tarafından görülmesinden duyduğu korkunun utancına neden olduğunu ileri sürer. Kilbourne'a göre haset dürtüsel türevli bir duygu olmanın aksine ilişkisel temelli bir duygudur.

Feldman ve De Paolo (1994) göre, haset doğuştan beri var olan bir duygu değil, bebeğın bilişsel, tanımlayıcı, ayırt eden ve bütünleştiren işlevleri ortaya çıktıktan sonra (depresif evrede) oluşan bir duygudur. İkili bebeğın iyi ve kötü muhatap bilgisine doğuştan sahip oluşuna dair varsayımları da çok zorlayıcı bulur. Bebeğın hasedini tetikleyen ve içeriğini oluşturan iyi muhatap ve onun iyiliğine sahip olamamak değil, kaybetme ve yetersizlik korkuları ve iyiliğine asla sahip olamayacağı ülküleştirmiş muhataptır.

Cruise ve Lange (2014a), haset ve gıptanın kökeninde sosyal karşılaştırma olduğunu; kişinin kendisini daha üstün olanla karşılaştırması sonucu bir acı hissettiğini öne sürer. Kişinin bu acıyla baş etme için aradaki farkı kapatmaya yönelik girişimlerini belirleyen ise haset ya da gıpta eğilimine sahip oluşla açıklar. Eğer kişinin kendi potansiyeline ve yapabilirliğine inancı yüksekse ve karşısındaki kişiyi ülküleştirmiyorsa aradaki farkı kapatmak için çalışacaktır. Haset eğilimi olan kişi ise, karşısındakinin üstünlüğünü çok abartır ve kendisini bunu elde edebilecek potansiyel ve yetkinlikte görmediğı için düşmanlık duygularına kapılarak karşısındaki kişinin üstünlüğünü bozarak eşitlenmeye çalışır. Yaptıkları çalışmalarda karşılaştırmanın, başarma umudu ve başaramama korkusu olmak üzere iki bileşene sahip başarma güdüsünü tetiklediğini bulgulamışlardır. Kişinin eğilimine göre, başarma umudu gıptaya, başaramayacağı korkusu ise hasede yönelir. Hasedin kökeninde kişinin kendisinden üstün konumda değerlendirdiğı kişinin bunu haksız yere elde ettiğine olan inancı da rol oynamaktadır.

Hasedi besleyen dinamikler arasında yaşanan toplum ve zaman diliminin ruhunun da zemin hazırlayıcı etkisi vardır. Tsang ve arkadaşlarının (2014) yaptıkları bir araştırmada, materyalist paradigmaya sahip bireylerin neye sahip olduklarına değil neye sahip olmadıklarına yoğunlaşmaları hayattan memnun olma düzeylerini düşürmektedir (Ayten, 2014). Eric Fromm (2003) radikal hedonizm paradigmasına sahip modern kapitalizmin, insanın mutluluğunu sahip olduklarına bağladığını ve “olmak” merkezli anlayıştan uzaklaştırdığını vurgular. Fromm, *Olmak* kavramını “Kişinin herkeste değişik oranlarda var olan özelliklerini ve insancıl zenginliklerini değerlendirip geliştirmek, kendini yenileştirmek, akmak, sevmek, benliğin dar sınırlarını aşarak diğer insanlara yönelmek, onlarla işbirliğine girmek ve vermek” olarak tanımlar. “Sahip olduklarımla varım” anlayışından “olduklarımla ve paylaştıklarımla varım” anlayışına geçmek, kıyas ve rekabetin hafiflemesine ve hasedin panzehri olan şükran halinin yaşanmasına ortam hazırlayacaktır.

Hasedi uyandırıp kışkırtmak tüketim toplumunun başlıca yöntemlerinden biridir. Yaratılan yapay ihtiyaçlarla, bu ihtiyacı giderecek ürünün yoksunluğunun kişide mutsuzluk yaratacağı hissi uyandırılmaya çalışılır. Ürüne sahip olmak yüksek statü göstergesi olarak kodlanır. İhtiras ve hasedin karışımı olan bu duygu için İngilizce’de *grenvy*= *greed* (ihtiras) + *envy* (haset) yeni bir deyim türetilmiştir. “*Grenvy*”, reklam sektörünün kışkırtarak tüketimi artırmayı amaçladığı başlıca duygulardan biri olarak değerlendirilmektedir (Navaro, 2011)

Hasedi kışkırtan inançlardan biri de yeryüzündeki kaynakların sınırlı olduğu ve diğerine üstünlük sağlamak için bu kaynakları ele geçirmek gerektiği inancıdır. Oysa “herkesin yeryüzünde özel bir görevi vardır ve hayatın anlamı bu özel görevi keşfetmek ve yerine getirmekte yatmaktadır” inancına sahip kişinin diğerinin sahip olduğu üstünlüğe yaklaşımı çok farklı olacaktır. Bu kişi diğerinin üstünlüğünden ilham alıp potansiyel olarak taşıdığı özünün meyve vermesine motive olacaktır. Modern kapitalizmin herkesin uğruna rekabet edeceği sınırlı özel pozisyon statü vardır anlayışından, hepimiz büyük bir yapbozun parçalarıyız ve her parça değerli, yeri doldurulamaz ve olabileceğimizin en iyisini olarak doldurmamız gereken yeri doldurduğumuzda kazanan oluruz anlayışına evrilecektir (Çırpan, 2013).

1.2.2. Diğer Alanlardaki Yaklaşımlar

İslam âlimlerinden Gazzâlî ve Haris El- Muhasibi'nin haset ve gıpta ile ilgili oldukça ayrıntılı çalışmaları mevcuttur. Batıda yapılan çalışmaların aksine gıpta ve münafese gibi kavramlarla en başından beri kıyaslamaların hasede dönüşmeyen boyutunun da farkında oldukları görülmektedir. Gazzâlî (1974), “hasedin kin tutmanın, kin tutmanın da gazap ve hiddetin sonucu” olduğunu ve asıl olanın gazap/öfke olduğunu öne sürer. Gazzâlî hasedin sebeplerini 7 kısma ayırmıştır:

1. Düşmanlık ve kin gütme
2. Varlık sahibinin üstünlük taslaması ve bunun da kişinin ağına gitmesi (Teazzüz)
3. Kibir
4. Böbürlenme
5. Hedeflerine ulaşamama korkusu
6. Toplumda beğenilen yüksek statüde olma sevgi
7. Kişinin kötülüğü

Gazzâlî'ye (1974) göre hasedin ilk sebebi düşmanlıktır. Kişi kendisine zarar veren birine karşı kızgınlığını ifade edemediğinde kin tutmaya başlar ve bu kişiye gelen bir iyilikten hüznü duyar. Kendisine zulmeden birini cezalandırmak yerine nimetini artırdığı için Allah'a içerler. Kin duygusu kişiyi, haset ettiği kişiye önemli zararlar vermeye sevk eder. Hasedin ikinci sebebi; varlık ve üstünlük sahibi kişinin sahip olduklarıyla haset eden kişiye üstünlük taslamasıdır. Bu hasetçinin ağına gittiğinden karşısındakinin kibrine tahammül edemeyeceği için onun bir üstünlüğe sahip olmasını istemez. Üçüncü sebep; kişinin en iyiye sadece kendisinin layık olduğuna inanarak kibirlenmesi, kendisinden daha aşağıda gördüğü kişiler bir üstünlüğe sahip olduğunda aynı şekilde kendisine kibirlenecekleri korkusu ile haset etmesidir. Hiç umulmadık bir şekilde bir kişinin bir nimete sahip olmasının yarattığı şaşkınlık da haset sebebi olabilir. Gazzâlî'ye (1974) göre bir başka sebep te kişinin gayesine ulaşamama korkusudur. Kaynakların sınırlı olduğu durumlar da birinin bu kaynağı elde etmesiyle diğeri mahrum kaldığında bu kaynağı elde edene karşı haset edebilir.

El-Kindi (2015) diğerk insanların da sahip olacağı maddi dünyaya ait olan şeyleri hak etme noktasında herkesin eşit olduğunu ve bu şeylerin kişi bunları elinde tuttuğı sürece sahip olabileceğı türden olduğunu altını çizer. Buna karşılık başkalarının ellerinin uzanamayacağı sadece kişinin sahip olabileceğı şeyin, insanlığın hayrına olacak haller ve manevi kazanımlar olduğunu belirterek Allah'ın Kur'an-ı Kerimde belirttiğı yarış ve rekabetin mazur görüldüğü alana dikkat çeker. Ancak bunları kaybettiğinde yoksunluk ve acı duymanın yapıcı olduğunu vurgular. Kişinin rekabeti gerektirecek bir hedefinin olmamakla beraber mal ve mevki sevgisinden dolayı da haset edebilir. Kişinin önem verdiği bir alanda başka birinin elde ettiğı üstünlük nedeniyle övgüye mazhar olması buna bir örnektir. Buradaki ana saik kişinin tek ve en iyi olma arzusudur. Gazzâlî son olarak; kişinin kötü huylu oluşunun ve Allah'ın insanlara verdiği nimetlere karşı bile cimrilik göstermesini hasedin sebeplerinden biri ve en tedavi olmazı olarak ele alır. Zira diğerk sebeplerin bir açıklaması olabildiğı halde burada hiçbir neden zikredilmez. Gazzâlî haset edenlerin çoğunda, saydığı sebeplerden bir kaçının bulunduğunu ve tek nedenden ötürü haset etmenin nadir olduğunu belirtir. Haset daha ziyade aynı beğeni ve özellikleri taşıyan benzer statüdeki kişiler arasında görülür. Farklı özellik, statü ve beğenilere sahip olanlar arasında haset az görülür veya hiç görülmez.

Razi, hasedin nefse en çok elem veren nefsi bir hastalık olduğunu ve cimrilik (el-buhl) ve tamahın (eş-şerah) nefste birleşmesi sonucu meydana geldiğini belirtir. Cimri sadece kendisinin sahip olduklarından başkasına vermek istemezken, haset eden kendisinin sahip olmadığı bir şeyi başka bir kimsenin sahip olmasına tahammül edemez. Bundan dolayı haset cimrilikten daha kötüdür (Razi, 2015).

Yapılan haset ve gıpta tanımları ve hasedin gelişimi ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, haset ve gıpta eğiliminin doğuştan getirilmediğı, ihtiyaçları karşılanan, değerli ve iyi şeylere herkes gibi layık olduğu duygusunu öğrenen bebeğın gıpta eğiliminin, bunun tersi durumda ise haset eğiliminin daha güçlü olduğu söylenebilir. Kendi kaynaklarına inanan ve üretkenliğı deneyimleyen insan, modern kapitalizmin maddi başarıyı değerli kılıp bunun için diğeriyle sürekli rekabeti şart koşan dayatmalarına rağmen haset etmemeyi seçer. Gıpta eğilimine sahip bu insan, önem verdiği bir konuda diğerkinde gördüğü üstünlüğe erişmeyi kendisinde eksik kalana işaret eden bir mesaj olarak algılar ve bütünlenmek için harekete geçer.

1.3. Haset ve Gıptanın Psikolojik Yapılarla İlişkileri

Alanyazındaki hasedin gelişimi ile ilgili çalışmalar, sosyal karşılaştırma, düşük benlik saygısı, iç/dış kontrol odaklılık, şükür ve duygusal dengesizlik/nevrotizm yapılarının haset ve gıptayla ilişkili psikolojik yapılar olabileceğini göstermektedir. Ölçeğin yapı geçerliği analizi kapsamında ayırt-edici ve yakınsama geçerliği; haset ve gıptanın bu yapılarla ilişkisi incelenerek gerçekleştirilmiştir.

1.3.1 Haset ve Gıpta ile Sosyal Karşılaştırma İlişkisi

Özü itibarıyla haset, her zaman, daha üstün olanla yapılan sosyal karşılaştırma sonucu oluşur. Bu sosyal karşılaştırma özellikle kişinin önem verdiği alanda bir üstünlüğe sahip kendisine benzeyen yakın çevresinden biri ile yapıldığında hasetle sonuçlanır. Üstünlüğe sahip olan kişi öznel olarak daha varlıklı, daha güzel, daha başarılı, daha sevilen olarak algılanır. Kendini böyle bir bağlam içine yerleştirmek kişinin kendini eksikmiş gibi algılamasına ve bundan utanç duymasına neden olur. Kişinin özgüveni sarsılır. Hasedin en can alıcı noktası; bu eksiklik ve kıyas nedeniyle hissedilen küçük düşmüşlük ve utanç duygusudur. Diğerinin üstünlüğü kendi değerini tehdit ettiğinden, bu karşılaştırma kişinin haset ya da gıpta eğilimine sahip olmasına göre diğerine zarar verme ya da kendini geliştirmeye sevk etmektedir. Kişi için önem taşımayan bir hususta üstünlüğe sahip birine, yakın ilişkide olmadığı birine ya da ortak kaynakları paylaşmadığı birine karşı gıpta eğilimine sahip kişiler genelde hayranlık, haset eğilimine sahip kişilerse kayıtsızlık ya da düşmanca olmayan karalama ve önemsizleştirme şeklinde cevap verebilmektedir (Salovey and Rodin, 1984).

Haset eğilimi güçlü insanlar kendi güvensizliklerini görmek yerine, kendilerini yetersiz, dışlanmış ve güvenilmez hissettirdikleri için karşılarındaki kişiyi suçlayarak sorumluluk üstlenmekten kaçınırlar. Oysa karşılarındakinin başarılarını abartarak çarpıtan ve kendilerini de oldukça yetersiz olarak algıladıkları için utanca boğan yine kendileridir. (Kilbourne, 2014). Bu bağlamda, nevrotik, kendi biricikliklerinin farkına varmamış ve kendinden memnun olmayan insanların daha fazla sosyal karşılaştırmaya yöneldiği de söylenebilir.

Alman sosyolog Helmut Schoeck (1987), hasedi yıkıcı bir duygu olarak gören kuramların tersine, hasedin doğası gereği toplumsal bir davranış olduğunu ileri sürer. Hasedin kökenin kıyaslama ve rekabet eğiliminden kaynaklandığını tezini savunur. Schoeck, bireylerin karşılıklı kıyaslama yapabilir hale geldiklerinde bir toplumsal bağın oluştuğuna bunun da toplumsal düzenlemeler için vazgeçilmez olduğuna inanır. Burada Schoeck'un haset ile kötücül boyutu değil, gıptayı kastettiği düşünülmektedir. Gıpta duygusunun, toplum içinde kişileri olumlu davranışlara sevk ettiği ve kişinin eksikliğini hissettiği alanları fark etmesine yol açarak daha mükemmel sonuçlar alacak şekilde kendini geliştirmeye sevk ettiği bilinmektedir. Hasette ise kişi kendinden çok karşısındakine ilgisini yöneltmekte ve elindekini kaybetmesi için çabalamaktadır, bu da toplumsal birlikteliği ve gelişmeyi engelleyen bir durum ortaya çıkarmaktadır.

Janse ve Cruises (2014a), ölçeğin geliştirilme aşamasında yaptıkları bir çalışmada haset ve gıptanın sosyal karşılaştırma ile pozitif korelasyonu olduğunu bulgulamıştır. Bulgular, gıptanın, sosyal karşılaştırma içermeyen hayranlıktan farklı olduğunu desteklemektedir.

1.3.2 Haset ve Gıpta ile Benlik Saygısı İlişkisi

Rosenberg (1965), benlik saygısını bireyin kendine karşı olumlu ya da olumsuz yaklaşımı olarak değerlendirir. Birey kendisine karşı olumlu bir yaklaşıma sahipse benlik saygısı yüksek; olumsuz bir yaklaşıma sahipse benlik saygısı düşüktür. Düşük benlik saygısı, kalıcı ve sürekli bir şekilde kişinin kendisini olumsuz değerlendirmesi olarak kabul edilirken, yüksek benlik saygısına sahip bireyse, kendisine saygı duymakta ve toplumda değe verilen biri olarak algılanmaktadır.

Tanım gereği hasedin oluşabilmesi için kişinin sahip olmaya önem ve değer verdiği ancak sahip olamayacağını düşündüğü özelliklere sahip kendisine benzer gördüğü biriyle karşılaştırma yapması gereklidir. Bu tür bir sosyal karşılaştırma kişinin performansını zayıf olarak algılamasına yol açabilmektedir. Düşük benlik saygısına sahip kişi performansının zayıflığının nedeni olarak kendi yetkinliklerinin yetersiz oluşunu görmesi özgüvenini zayıflatıp, aşağılık duygusu ve utanç duymasına yol açabilmektedir (Smith et al., 1994).

Yukarıda Berman'ın (2007a), diğerinin sahip olduğuna sahip olma (equalization) isteğinin haset mi imrenmeye mi dönüşeceğini bazı değişkenlerin belirlediği konusundaki varsayımından bahsedilmiştir. Berman'a göre bu değişkenlerden biri, özgüvenin (benlik saygısının) bir bileşeni olan kişisel kapasitenin öz-değerlemesidir. Bu değerlendirme, kişinin arzularını ve hedeflerini gerçekleştirebilme kapasitesine ne kadar güvendiğini belirler. Kişi kapasitesinin elde etmek istediği üstünlüğe ulaşabilecek yeterlikte görürse buna ulaşmak için çalışır. Kapasitesinin buna yetmeyeceğini düşünen kişi öfke ve acı hisseder, haset duyar. Dolayısıyla, benlik saygısı düşük olan kişinin haset eğiliminin daha güçlü olduğu söylenebilir.

Gold (1996) York Haset Ölçeği'nin geçerlilik çalışmaları kapsamında hasetle aşâğılık duygusu arasında güçlü bir pozitif korelasyon bulgulamıştır. Başkalarının sahip olduklarından deliye dönen biri, karşılaştırma sonucu hep daha yetersiz kaldığından büyük olasılıkla kendini oldukça güvensiz ve değersiz hissedecek bu da düşük bir benlik saygısına sahip olmasına neden olacaktır.

Ölçek geliştiricilerin henüz yayınlanmamış bir çalışmalarında haset ve gıptanın benlik saygısı ile ilişkisi incelenmiştir. Çalışmada, hasedin benlik saygısı ile negatif ilişkili, gıpta ile ilişkisiz olduğu bulunmuştur.

1.3.3. Haset ve Gıpta ile İç/Dış Kontrol Odaklı Olma İlişkisi

Kontrol kapasitesi, kişinin bir olaya müdahil olabilme ve kontrol edebilme becerisine dair algısını temsil eder. Bacon (1597), mevcut durumlarını düzeltmeyeceklerine inanan kişilerde hasedin daha şiddetli olduğu sonucuna varmıştır. Benzer şekilde Rawls (1971), yapıcı olarak davranma fırsatı bulamayan kişilerin hasetlerinin daha düşmanca olduğunu ileri sürmüştür. Ortony ve arkadaşları (1988) ile Smith (1991) gibi araştırmacılar ise daha da ileri giderek düşük kontrol algısının hasedin ortaya çıkması için zorunlu bir unsur olduğunu ileri sürerler. Bu araştırmacılar teorilerini haset üzerinden gerçekleştirmiş, gıptayla ilişkisini araştırmamışlardır (Van de Ven et al., 2011). Van de Ven ve arkadaşları çalışmalarında, düşük kontrol algısının hasede, yüksek kontrol algısının gıptaya yol açtığını bulgulamışlardır. Geliştiricilerin yaptıkları son bir araştırmada, gıpta eğilimini belirleyen en önemli faktörün, kişinin olaylar üzerindeki kontrol algısı olduğu ortaya konmuştur (Lange et al., 2016).

Başarı umudu eğilimine sahip olmak kişiyi gelecekte ortaya çıkabilecek sonuçlar üzerinde kontrol sahibi olduğunu düşünmeye itecektir. Kıskanılan kişinin sahip olduğu standart mükemmellik standardını temsil eder ve kişi bu standarda erişebileceğine inandığı için gıpta duygusu ortaya çıkar Bunun tam tersi, mükemmellik standardına erişememekten kaçınma eğilimi haset eğilimini beslemektedir. Bu karamsar eğilim, kişinin kendisiyle ilgili sonuçlar üzerindeki kontrolünü düşük olarak algılamasına bu da haset duygusuna yol açmaktadır. Bu durumda haset eden erişemeyeceğine inandığı standardı aşağı çekerek tehdidi azaltmaya çalışır. Bunu da haset ettiği kişinin başarısına zarar vererek gerçekleştirir (Van de Ven et al., 2011).

Narsizm ve haset ile gıptanın dinamikleri üzerine yürütülen bir çalışmada, başarma umudu ile büyüklenmeci narsizmin takdir boyutu ve başarılı olamama korkusu ile büyüklenmeci narsizmin rekabetçi boyutu arasında pozitif ilişkiler olduğu bulgulanmıştır. Back ve arkadaşlarına (2013) göre narsist kişi, büyüklenmeci kendiliği tesis etmek için ya kendi üstün yönlerini sergileyerek (self-promotion) insanların hayranlığına ulaşmak ya da düşmanca yollarla kendini koruyarak insanların nezdinde başarısız olmayı önlemek gibi iki farklı sosyal strateji izlemektedir. Kişileri farklı duygusal-motivasyonel, bilişsel ve davranışsal seçimler yapmaya götüren bu iki strateji: hayranlık (admiration) ve rekabettir (rivalry). Hayranlık yönelimi olan narsist gelecekte başına gelecekler üzerinde oldukça yüksek bir kontrol algısına sahiptir. Yüksek kontrol algısı, karşılaştırmanın muhatabı kişinin üstünlüğüne erişmek için daha çok çaba sarf etmeye sevkeden gıpta eğilimi ile ilişkilidir. Rekabetçi eğilimi yüksek olan büyüklenmeci narsist ise, düşük kontrol algısına sahip olduğundan karşı tarafın üstünlüğüne zarar verici stratejilere sevkeden haset eğilimine sahip olarak değerlendirilmektedir (Lange et al, 2016).

1.3.4. Haset ve Gıpta ile Şükür İlişkisi

Kleine'a göre (1957/2011) bebeğin gerçekten zevk alıp memnuniyet hissini yaşayabilmesi için doğuştan bebekte var olan sevgi yetisinin gelişmesi gerekir. Şükranın temelini oluşturan bu zevk ve memnunluğun, bebeğin ileriki yaşamındaki bütün mutlulukların kaynağı olduğu ve bir başka insanla bütünleşebilme duygusunu mümkün kıldığı iddia edilir. Anneden gereken ilgi ve sevgiyi kesintisiz alabilen bebek, iyi anne

dolayısıyla iyi insan imgesini güvenli bir şekilde içselleştirecektir. Bebeğin yaşadığı bu eksiksiz doyum ve memnuniyetin, anneden aldığı eşsiz armağanının farkında oluşunun ve onu koruma isteğinin göstergesi olduğu ve bunun da şükranın temelini oluşturduğu belirtilir. Kişinin yaşamında iyi muhataplara duyulan güven de şükranla ilgilidir. İyi muhataplardan alınan doyum ve kabullenme duygusu yinlendiği oranda bebekte haz ve şükran deneyimlerinin sıklığı ve yoğunluğu artar ve karşılıkine haz verme isteği güçlenir. Yinelenen bu deneyim şükranın en derin kaynağıdır. Klein, şükranla cömertlik arasında sıkı bir bağın olduğunu ileri sürer. İyi muhatabın özümsemesi sonucu oluşan iç zenginlik, bireye bu muhatabın armağanlarını başkalarıyla paylaşma imkânı verir. Bunun aksine, anneye sağlıklı bir ilişki geliştirmeyen bebeklerde haset duygusu oluşur ve bu duygu zevk alma yetisini zedeleyerek şükran duygusunun gelişmesini engeller.

McCullough ve arkadaşları (2002) şükür eğilimiyle ilgili yaptıkları bir çalışmada, şükürün, diğer insanların maddi manevi başarıları konusunda yoksunluk, arzu, aşağılık duygusu ve içerleyip öfkelenme ile karakterize edilen hasetle bağdaşmadığını bulgulamışlardır. Diğerlerinin kendilerinin iyiliğine yaptıkları olumlu katkılara odaklanan şükür eğilimi yüksek kişiler, kendi kazanımlarını diğer insanların kazanımlarıyla kıyaslamayla çok ilgilenmediklerinden daha az haset duyarlar.

Kant (1922) hasedin, nankörlük ve ötekinin çektiği acıdan haz duymakla ilgili olduğunu belirtir. Buna göre haset, kendi iyiliğimizin ötekilerin iyiliğinin gölgesinde kaldığını görmekteki isteksizliğimizdir; çünkü iyiliğimizin ölçüsü onun içkin değerinden değil, ötekilerin iyiliği ile kıyaslamaktan kaynaklanır.

Şükürün etimolojisi incelendiğinde açmak ve meydana çıkarmaya işaret ettiği karşının ise örtme manasını taşıdığı görülür (El- İsfahani, 2007). Merter (2014), bu anlamdan hareketle, insanın ya sahip olma tutkusunun etkisindeki hırslı gölgesi ile ilişki nesnesini (eşya ya da insan) örttüğünü ya da gölgeden kurtarıp, ışığa kavuşturup yeniden *var ettiğini* ifade eder. Böylelikle şükür bir şeyin yaratıcısı ile bağının yeniden kurulmasıdır. Sahip olduklarının yaratıcısı ve taksim edicisinin Allah olduğunu gören insan, kanaat ve rıza halleri içinde diğerinin elde ettiği üstünlüğe odaklanmak yerine kendisine verilen potansiyel ya da aktif hale getirdiği üstün yönleri bakışını çevirecektir.

Şükran duygusu, bardağın sadece boş tarafına ya da sadece başkalarının bardaklarına odaklanmaktansa, kendi bardağının dolu olan kısmına da odaklanmayı

destekler. Hayatın kişiye sunduğu artıları görebilmek doygunluk duygusunu beslediği gibi hasedin can yakıcı kıyaslayıcılığından da korur (Navaro, 2011).

Kendisinin diğerinden daha çok şeye hakkı olduğunu düşünen kişi, diğerinin daha avantajlı duruma gelmesini adaletsizlik olarak da görebilir. Bunun tam aksine “adaletli bir dünyaya” çok güçlü bir şekilde inanan insanlarsa, kişinin genellikle hak ettiğine sahip olduğuna inandıkları için bu tür durumlarda gıpta duyma eğilimindedirler.

1.3.5. Haset ve Gıpta ile Duygusal Dengesizlik/Nevrotizm İlişkisi

Duygusal dengenin karşıt ucu, nevrozizm olarak anlandırılır. Nevrotizm içinde; gergin, kaygılı, başkalarının onayına ihtiyaç duyan, kendinden emin olamayan, ruh hali istikrarlı olmayıp sürekli değişebilen, tutarsız bir kişilik şekline işaret eder (Girgin, 2007). Adler’e göre, nevrozik süreç, toplumsal uyumun olmadığı, sağduyuya muhalif bilişsel sürecin ağırlıkta olduğu bir olguyu yansıtır. Nevrozsa, sürekli aktif olan bir yetersizlik duygusudur (Tatlılıoğlu, 2014).

Gold (1996), hasetçinin saplantılılığının, hasedin nevrozizm eğilimi ile ilişkili olduğu öngörüsüne götürdüğünü belirtir. Smith (1999) DES ölçeğini geliştirirken yaptığı geçerlik analizlerinde haset ile nevrozizm eğilimi arasında pozitif korelasyon bulgulamıştır.

Kontrol odağı, nevrozizm ve kendine güven ile genel özyeterlik boyutları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmada, haset eğiliminin dinamiklerinden biri olan aşağılık duygusu ile nevrozizm arasında bir ilişki olabileceği öne sürülmüştür. Nevrotizm ölçekleri, kaygılı olma, güvensizlik ve telaşlılık ile sakinlik, dengeli olma ve güvenli hissetme gibi birbirine zıt eğilimleri barındıran maddeler içermektedir. Bu şekilde zıt eğilimler sıklıkla aşağılık duygusu hissetmenin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle nevrozizm ile haset arasında pozitif bir korelasyon öngörülmektedir (Judge et al., 2002).

1.4. Alanyazında Haset ve Gıptaya İlişkin Ölçüm Çalışmaları

Alanyazında hasedi bir eğilim (trait) olarak tanımlayan ve sadece kötücül boyutuna odaklanan üç ölçek yer almaktadır. Yapılan taramalar sonucunda uyarlanan Haset ve Gıpta Ölçeği (BeMaS) dışında Mısır’da hasedi olumlu ve kötücül boyutuyla ölçmeyi hedefleyen bir ölçek geliştirilmiş olduğu, Malezya da ise böyle bir ölçek geliştirilme üzerinde çalışıldığı belirlenmiştir.

İlk haset ölçeği Gold (1996) tarafından geliştirilen York Haset Ölçeği’dir (York Enviousness Scale). Gold, her ne kadar hasedin motivasyonu geliştirici etkisini ortaya koyan çalışmalara değinse de, hırslı olmayı ya da kendisinin sahip olmadığı şeye sahip birinin elindekini arzulamayı net olarak hasetten ayırır. Buna göre hasette, hırsta olmayan haset ettiği kişinin üstün olduğu şeyi kirletme ve bozma dürtüsü olduğunu ileri sürer. Ölçekte, içerleme/zoruna gitme (resentment) ve kötü niyet (ill will) boyutları üzerine odaklanılır. Daha öncede vurgulandığı gibi bunlar kötücül haset eğiliminin göstergeleridir. Buna ek olarak, ölçek, sadece kötücül hasedin göstergesi olan öfke ve düşmanlıkla da pozitif korelasyona sahiptir.

Hasedi bir eğilim olarak ölçen ikinci ölçek Smith ve arkadaşlarının (1999) geliştirdiği DES (Dispositional Envy Scale) ölçeğidir. Ölçek, aşağılık duygusu, kötü niyet, hayal kırıklığı/bozguna uğrama ve adaletsizlik algısını ölçen maddelerden oluşmaktadır. Ölçek, düşük benlik saygısı, nevrozizm, depresyon, düşmanlık ve içerleme ile pozitif korelasyona sahiptir. DES ile korelasyonu olup, hem gıpta hem de haset eğiliminin tanımı içinde yer alan hayal kırıklığı/bozguna uğrama (frustration) dışındaki diğer duygusal yönlerin hepsi sadece kötücül hasedin göstergeleridir.

Veselka ve arkadaşları (2014), “Kötü Huylar ve Erdemler Ölçeği” olarak çevrilebilecek “Vices and Virtues Scale” ölçeği geliştirmiştir. Ölçek, büyük günahlara kalkışmaya zemin hazırlayan eğilimleri ölçmektedir ve hasedi ölçen bir alt ölçeği bulunmaktadır. Bu ölçeğin maddeleri de içerleme ve öfke üzerine odaklandığından sadece kötücül haset eğilimini ölçtüğü söylenebilir.

Yapılan taramalarda, Mısır’da 28 maddeden oluşan Arapça bir haset ölçeği geliştirildiği belirlenmiştir. Alruwaitea (2008) tarafından geliştirilen ölçek, haset, gıpta ve şans (luck) olmak üzere üç faktörlü bir yapıdadır. Ölçek çalışmalarında, hasedin Beş Faktör Kişilik Özellikleri Ölçeği ile bağlantısı incelenmiş ve hasedin nevrozizm boyutuyla

pozitif korelasyonu belirlenmiştir. Malezya’da, Sri ve Ssekamanya (2015) tarafından geliştirilme aşamasında olan “Islamic Envy Management Scale” (IEMS) Gazzâlî’nin müslüman yetişkinlerde haset duygusunun tedavisiyle ilgili öğretisi üzerine temellendirilen bir hasetle baş etme ölçeğidir. Ölçekle ilgili kısa bilgi dışında yayınlanmış herhangi bir çalışmaya erişilememiştir.

Bunun dışında, Van Dijk ve arkadaşları (2006) tarafından hasedin başkasının üzüntüsüne sevinmedeki rolü üzerine yapılan bir araştırmada kullanılan; yazılı bir senaryo ile ilgili boşluk doldurmalı dört ifadeden oluşan bir çalışmaları mevcuttur. Ancak çalışma bir haset ölçeği olarak yazında yer almamaktadır. Bu çalışma bir yüksek lisans tezi kapsamında Türkçeleştirilmiştir (Yeniay, 2012). York Enviousness Scale ve “Vices and Virtues Scale” ölçeklerinin Türkçe uyarlaması mevcut değildir. Smith (1999) tarafından geliştirilen DES Haset Eğilimi Ölçeği (Dispositional Envy Scale) bir doktora tezi kapsamında Türkçe’ye çevrilmiş ancak psikometrik çalışması yapılmamıştır (Terzioğlu, 2014). Uyarlaması yapılan BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği Türkçe’ye uyarlanan ilk ölçektir.

1.5. Özgün BeMaS Haset ve Gıpta Ölçeği’nin Yapısı ve Psikometrik Özellikleri

Haset eğilimi; kişinin, kendisinden daha üst seviyedeki standartlara sahip biriyle karşılaştığında hayal kırıklığı ve çaresizlik hislerine kapılmasına yol açan karşılaştırma temelli bir duygusal eğilimdir. Hal/durum düzeyinde olumlu ve kötücül iki haset türü olduğunu güçlü bir şekilde ortaya koyan çalışmalara rağmen (Van de Ven et al., 2009) , bu farklılık eğilimsel hasetle ilgili yapılan araştırmalarda dikkate alınmamıştır. Crusius ve Lange (2014a), eğilimsel hasedin de kötücül haset ve olumlu haset olmak üzere iki türü olduğunu öngörmektedir. Her iki eğilimsel haset türünün ortak yönleri olsa da, farklı motivasyonel dinamikleri vardır ve farklı haset davranışlarıyla bağlantılıdır.

Genel anlamda, hasedin işlevsel hedefi, kişinin haset ettiği kişiyle arasındaki farkı kapatmasıdır (Van de Ven et al., 2009). Olumlu hasette, kişi haset ettiği kişinin seviyesine çıkararak bu farkı kapatırken, kötücül hasette haset ettiği kişiyi kendi seviyesine çekmeye çalışarak kapatır. Her iki durumda da haset eden kişi, kendisine büyük oranda benzeyen kişinin mükemmellik standardıyla ilgilenir (Salovey and Rodin, 1984). Haset eden kişinin önem verdiği mükemmellik ölçütlerine sahip kişilerle ilgili durumlar, onun başarma

güdüsünü tetikler. Başarma güdüsünün, bireylerin mükemmellik standardına verdikleri tepkilere göre değişen başarma umudu ve başarısızlık korkusu olarak iki bileşeni vardır (Atkinson, 1957). Crusius ve Lange (2014b) başarı umudunun, kişiyi mükemmel olana yaklaştırdığını, başarısızlık korkusunun ise mükemmel yaklaşamama durumundan kaçınmaya götürdüğünü ve bu motivasyonel yönelimi, haset ve gıpta eğiliminin beslediğini iddia eder.

Başarma umudunun yarattığı iyimserlik eğilimi, kişinin gelecekte ortaya çıkacak sonuçlar üzerinde kontrol sahibi olduğu algısını ortaya çıkarmalıdır. Başka bir deyişle, başarma umudu, kişinin kendini başarıya ulaşma kapasitesine sahip olarak algılaması ile ilgili olmalıdır. Bu bağlamda, haset edilen kişinin standardı ulaşılması hedeflenen mükemmellik standardıdır ve haset edenin, haset ettiği kişinin mükemmellik seviyesine çıkabilecek potansiyeli kendisinde gördüğünü varsayarsak, bu yaklaşım gıptayı tetiklemelidir (Van de Ven et al., 2011). Buna dayanarak, başarma umudu (hope for success), gıpta eğiliminin varlığına işaret etmeli ve gıpta ettiği kişinin standardına erişmeye motive olmuş bir davranış sergilemesine ön ayak olmalıdır.

Özetle, karakter temelli (trait) olmayıp olaylara göre ortaya çıkan (state/episodic) hasetle ilgili yapılan çalışmalar, hasedi sadece kötücül boyutuyla kavramsallaştırmanın, haset ve hasetli tepki deneyimleri ile ilgili bütün motivasyonel dinamikleri kuşatmadığına işaret etmektedir. Bu doğrultuda, ölçeğin geliştiricileri, olaylara bağlı olarak ortaya çıkan durumluk haset gibi, hasedin eğilimsel olarak da kötücül ve olumlu haset olmak üzere iki türü olduğunu iddia etmektedir.

Yaptıkları üç farklı çalışmaların sonuçları aşağıda özetlenmiştir:

1. Kendisinden daha üstün biriyle yapılan karşılaştırma sonucu kötücül haset eğilimi olan kişi zararlı bir davranış, gıpta eğilimi olan kişi ise aradaki farkı kapatacak şekilde bir davranış sergilemektedir.
2. Üstünlüğün hak edilmiş olması (deservingness) ile kötücül haset eğilimi arasında negatif korelasyon, gıpta eğilimi arasında ise korelasyon yoktur.
3. Üstün olan kişiyle yapılan karşılaştırma sonucu hissedilen acı, olumsuz duygu her iki eğilimde de artmaktadır. Bu bulgu da, gıpta eğiliminin, olumlu bir duygu olan hayranlıktan farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Gıpta bir

miktar hayranlık içerse de, her iki duygu da farklı düşünce, hareket eğilimi, motivasyonel hedef ve değerlendirme örüntüsüne sahiptir.

4. Gıpta eğilimi, başarıma umuduyla pozitif ilişkili, başarısızlık korkusuyla ilişkisiz bulunmuştur. Bir diğer deyişle, gıpta eğilimi, mükemmellik standardına erişme motivasyonu ile ilişkilidir.

5. Haset eğilimi, başarısızlık korkusuyla pozitif, başarıma umuduyla negatif ilişkili bulunmuştur. Bunun anlamı, haset eğilimindeki kişiler mükemmellik standardına erişememekten korktukları gibi, ona erişmekten de bilfiil kaçınırlar.

6. Her iki haset eğilimi de, özellikle yetenekler konusundaki sosyal karşılaştırma yönelimiyle pozitif ilişkilidir.

7. Gıpta eğilimine sahip kişiler, gerçek hayatta kendilerine erişebilecekleri daha yüksek hedefler belirlemektedir. Haset eğilimine sahip kişilerse, kendilerine bir hedef belirlemekten bilfiil kaçınmaktadır.

Yukarıdaki bulgular, haset eğiliminin farklı ortamlardaki davranışsal çıktıları ve kendine has baş etme stratejileri ile ilgili önemli bir ön gösterge olabilir. Örnek olarak, haset eğilimi olan bir kişi, eğitim hayatında iyi notlar almayı hedeflemek istemeyebilir ya da çalıştığı firmada daha iyi bir pozisyona yükselme hedefini ajandasına koymaktan ısrarla kaçınabilir. Bunun ötesinde bu kişiler kendilerini ya da diğerlerini sabote etmeye de yönlenebilir. Bu durum, özgüveni tehdit edecek şekilde daha üstün olan kişiyle yapılan kıyaslama karşısında haset eğilimindeki kişilerin kendilerini korumaya aldığı stratejiler (kendilerini geliştirecekleri stratejiler yerine) kullandıklarını göstermektedir.

Ölçek geliştiricileri, Doğu kültürlerinde, bireyin bir diğerine bağlı olarak tanımlanması eğiliminin, bazı durumlarda güçlü asimilasyon etkisine yol açacağını, bunun da gıpta eğilimini artıracığını öngörmektedir. Bununla birlikte, Hofstede ve arkadaşları (2010) bu kültürlerde, kalıcı sosyal hiyerarşinin desteklenmesi ve bu statü farklılıklarının dikkate alınmasının önemsendiğini ileri sürmektedir. Bu durum ise, kişinin yaşamında karşılaşacağı şeyler üzerinde kontrol sahibi olma hissini azaltmaktadır ve düşük kontrol algısı da gıpta eğiliminden ziyade haset eğilimini beslemektedir (Van de Ven et al., 2011). Türk kültüründe gerçekleştireceğimiz bu çalışmanın, bu varsayımlara açıklık kazandıracağı umulmaktadır.

1.6. Araştırma Denenceleri

Araştırma ile hedeflenen, BeMaS (Benign and Malicious Envy) Haset ve Gıpta Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması; dilsel eşdeğerlik, geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının gerçekleştirilmesidir. Araştırmanın bu amaca bağlı olarak oluşturulan ana problemi BeMaS Haset ve Gıpta Ölçeği'nin Türkçe formunun yeterli dilsel eşdeğerliliğe, güvenilirliğe ve geçerliğe ne derece sahip olduğudur.

Bu çerçevede belirlenen alt sorular:

1. BeMaS Haset ve Gıpta Ölçeği'nin Türkçe formu dilsel eşdeğerliğe sahip midir?
2. BeMaS Haset ve Gıpta Ölçeği'nin Türkçe formu güvenilir bir ölçme aracı mıdır?
3. BeMaS Haset ve Gıpta Ölçeği'nin Türkçe formu geçerli bir ölçme aracı mıdır?

Bu üç problem ile ilgili geliştirilen denenceler ise aşağıda yer almaktadır:

- Ölçeğin Türkçe ve İngilizce formları arasında pozitif bir ilişki vardır.
- BeMaS Haset ve Gıpta Ölçeğinin Türkçe formu iç tutarlılığı yüksek bir ölçme aracıdır.
- BeMaS Haset ve Gıpta Ölçeğinin Türkçe formu zamana göre değişmezliğe sahip bir ölçme aracıdır.
- BeMaS Haset ve Gıpta Ölçeğinin Türkçe formu iki faktörlü bir yapıya sahiptir.
- Haset ile sosyal karşılaştırma arasında pozitif bir ilişki vardır.
- Haset ile benlik saygısı arasında negatif bir ilişki vardır.
- Haset ile şükür arasında negatif bir ilişki vardır.
- Haset ile dış kontrol odaklılık arasında pozitif bir ilişki vardır.
- Haset ile iç kontrol odaklılık arasında negatif bir ilişki vardır.
- Haset ile nevrotizm arasında pozitif bir ilişki vardır.
- Gıpta ile sosyal karşılaştırma arasında pozitif bir ilişki vardır.
- Gıpta ile benlik saygısı arasında bir ilişki yoktur.
- Gıpta ile dış kontrol odaklılık arasında negatif bir ilişki vardır.
- Gıpta ile iç kontrol odaklılık arasında pozitif bir ilişki vardır.
- Gıpta ile şükür arasında pozitif bir ilişki vardır.
- Gıpta ile nevrotizm arasında bir ilişki yoktur.

BÖLÜM II - YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği Türkçe uyarlaması, geçerlik ve güvenirlik çalışmalarının gerçekleştirilmesini içeren çalışma genel tarama modelindedir. Tarama modelleri geçmişteki veya halen mevcut bir durumu var olduğu haliyle tasvir etmeyi hedefleyen araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırma konusu birey, nesne ya da olay kendi koşulları içinde ve müdahale edilmeden mevcut haliyle tanımlanmaya çalışılır. Önem verilmesi gereken husus araştırmaya konu olanın uygun bir biçimde gözlenip tanımlanmasıdır (Karasar, 2005).

2.2. Örneklem

Veri toplama amacıyla hazırlanan anket çevrimiçi olarak yayınlanmış ve bağlantı adresi öncelikli olarak merkezi İstanbul'da olan bir şirketler grubu bünyesinde olmak üzere, kartopu yöntemi ile paylaşılmıştır. Bu nedenle araştırmaya katılım farklı bölgelerden olmuştur. Araştırmanın evrenini, İstanbul merkezli 1750 çalışanı olan bir şirketler grubu başta olmak üzere, ağırlıklı İstanbul, Ankara, Gaziantep olmak üzere Türkiye genelinde yerleşik 18 yaş üzeri çalışan ve öğrenciler oluşturmaktadır.

Dilsel eşdeğerlik çalışmasına iki özel üniversitenin İngilizce hazırlık bölümü okutmalarından 44 kişi katılmıştır. Araştırmanın asıl gövdesini oluşturan ilk aşamasında 81 sorudan oluşan ankete 422 kişi katılmış ancak anketi 306 katılımcı tam olarak tamamlamıştır. 116 kişi anketin sadece %50'lik kısmını tamamladığı için değerlendirmeye alınmamıştır. Araştırmanın ikinci aşaması olan test-tekrar test güvenirlik çalışmasına ilk aşama katılımcılarından 102 kişi katılmış ancak ilk aşama ile bilgileri örtüşen 90 kişinin verileri analize dâhil edilmiştir. Bütün katılımlar gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleşmiştir. Örneklemi oluşturan 306 katılımcının yaş ortalaması 32,92'dir (ss=10,456, min=18, max=65). Katılımcıların cinsiyet, eğitim ve çalışma durumlarını içeren demografik özellikleriyle ilgili bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

		n	%
Cinsiyet	Kadın	197	64,4
	Erkek	104	34,0
	Cevapsız	5	1,6
Tamamlanan Eğitim Seviyesi	Yüksek Lisans ve üzeri	49	16,0
	Yüksekokul/Üniversite	177	57,8
	Lise	75	24,5
	Cevapsız	4	1,3
Çalışma durumunuz	Çalışıyor	205	67
	Çalışmıyor	92	30,1
	Cevapsız	9	2,9
Öğrenci misiniz	Hayır	160	52,3
	Evet	122	39,9
	Cevapsız	24	7,8
Öğrenciliğe devam ettiğiniz eğitim seviyesi	Yüksek Lisans ve üzeri	38	12,4
	Lisans	100	32,7
	Diğer	5	1,6

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, İngilizce'den uyarladığımız BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği, INCOM-T (Iowa Netherlands Comparison Orientation Measure) Sosyal Karşılaştırma Yönelimi Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Alt Ölçeği, Rotter Kontrol Odağı Ölçeği, Emmons Şükür Ölçeği, SDKT (Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi) Duygusal Dengesizlik/Nevrotizm Alt Ölçeği ve beş sorudan oluşan demografik bilgi formu kullanılmıştır.

2.3.1 Demografik Bilgi Formu

Araştırmaya katılan örneklemin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla; doğum tarihi, cinsiyet, eğitim durumu, çalışma durumu, çalışılan sektör ve işyerindeki pozisyonu ile ilgili soruları içermektedir. Doğum tarihi ve ilgili diğer değişkenler test-tekrar test çalışmasında katılımcıların cevaplarını eşleştirmede de kullanılmıştır.

2.3.2 BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği

Türkçe'ye uyarlaması yapılan ölçek, kişilerin kendilerinden daha üstün özellik ve varlığa sahip kişilere karşı gösterdikleri haset ve gıpta eğilimlerindeki farklılıkları ölçmek amacıyla Jens Lange ve Jan Crusius tarafından 2014 yılında geliştirilmiştir. Ölçek 10 maddeden oluşmaktadır ve iki faktörlüdür. Ölçeğin 1, 3, 4, 7 ve 9. maddeleri gıptayı (benign envy) (“Madde 7: Başkalarının üstün başarılarına ulaşmak için çabalarım”, “Madde 3: Başka birinin benden daha iyi olduğunu fark edersem, kendimi geliştirmeye çalışırım”), 2, 5, 6, 8 ve 10. maddeleri hasedi (malicious envy) (“Madde 2: Benden üstün olan insanların üstünlüklerini kaybetmelerini isterim”, “Madde 10: Başkalarının başarılarını gördüğümde onlara içerler ve öfkelenirim”) ölçmektedir. Ölçek altılı Likert tipindedir ve katılımcılar 1 (Kesinlikle Katılmıyorum) ile 6 (Kesinlikle Katılıyorum) arasında kendilerine en iyi tanımlayan seçeneği işaretlemektedir. Her iki alt ölçeğin puanı madde ortalamaları alınarak hesaplanır.

Geliştiriciler tarafından gerçekleştirilen orijinal çalışmada; ölçeğin güvenirlik analizi çalışması yaş ortalamaları 25,69 ve 258'i erkek olan 365 kişinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, gıpta alt ölçeği (Benign Envy subscale) Cronbach iç tutarlılık kat sayısı 0,85, haset alt ölçeğinin (Malicious Envy subscale) Cronbach iç tutarlılık kat sayısı 0,89 olarak bulunmuştur ve yüksek güvenirliğe sahiptir. Ölçekler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon yoktur. Ölçeğin test-tekrar test analizi 174 kişinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin ilk ve ikinci uygulamasında aldığı değerler arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan korelasyon testi sonucuna göre gıpta ve haset alt ölçeklerinin korelasyonları istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu değerler ölçeğin haset ve gıptanın eğilimsel yönünü ölçtüğünü desteklemektedir. DFA analizi ile 933 katılımcının verileri üzerinde, ölçeğin iki faktörlü yapısı incelenmiştir. Uyumluluk indeksi değerleri , $\chi^2(34) = 189,89$, $p < 0,001$, GFI = 0,96, CFI = 0,97, AGFI = 0,93, and RMSEA = 0,07 olarak hesaplanmıştır (Crusius and Lange, 2014a). Ölçeğin Türkçe formu Ek 1'de verilmiştir.

2.3.3. INCOM-T Sosyal Karşılaştırma Yönelimi Ölçeği

INCOM-T Sosyal Karşılaştırma Yönelimi Ölçeği (Iowa-Netherlands Comparison Orientation Measure-INCOM) Festinger'in (1954) sosyal karşılaştırma kuramından hareketle Gibbons ve Buunk (1999) tarafından geliştirilmiş, (1: Kesinlikle Katılmıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum) şeklinde puanlanan ve ikisi ters yönlü toplam 11 maddeden oluşan beşli Likert tipi bir ölçektir. Kùltürler arası bir yönelimle ABD ve Hollanda'da lise ve üniversite öğrencileri, ergenler, kadın ve erkek yetişkinler, depresyon ve kanser hastaları ile terapistlerden oluşan 7500 kişilik bir örneklem grubundan veri toplanarak standardizasyonu yapılmıştır.

Ölçek, karşılaştırma ihtiyacının kendini değerlendirme, kendini geliştirme ve benlik değerini artırma gibi çeşitli nedenlerle evrensel ve kültürden bağımsız bir ihtiyaç olmakla beraber düzeyinin kişiden kişiye değişebilir olduğu görüşünden hareketle oluşturulmuş ve sosyal karşılaştırma yönelimi açısından bireysel farklılıkların saptanması amaçlanmıştır. Festinger'in temel modeline sadık kalınarak oluşturulan INCOM-T genel bir karşılaştırma eğilimini ölçmekte, aşağı ya da yukarı doğru karşılaştırma veya karşılaştırmadan kaçınma eğilimini ölçmemektedir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları Teközel (2000) tarafından gerçekleştirilmiştir. "Yetenekler" ve "görüşler" olmak üzere iki faktörlü bir yapıya sahip olan ölçeğin Cronbach tekniği ile hesaplanan iç tutarlılık kat sayısı 0,82'dir. Madde toplam korelasyonlarının ise 0,26 ile 0,65 arasında değiştiği görülmektedir.

2.3.4. Rosenberg Benlik Saygısı Alt Ölçeği

Rosenberg (1965) tarafından geliştirilen ölçeğin, 12 alt ölçeği vardır ve toplam 63 sorudan oluşmaktadır. Bu çalışmada ölçeğin 10 maddelik Benlik Saygısı Alt Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek dörütlü Likert tipindedir ve her maddesi "Hiç Katılmıyorum", "Katılmıyorum", "Katılıyorum" ve "Tamamen Katılıyorum" seçenekleri üzerinden değerlendirilmektedir. 1, 2, 4, 6, 7. maddeler olumlu kendilik değerlendirmesini belirlemeye yönelik olup, 3'den 0'a kadar puanlanmakta, 3, 5, 8, 9, 10. maddeler ise olumsuz kendilik değerlendirmesini belirlemeye yönelik olup, 0'dan 3'e kadar değişen bir puanlama yapılmaktadır. Ölçekten alınacak en düşük puan 0 ve en yüksek puan 30

dur ve 15-25 arası alınan puan benlik saygısının yeterli olduğunu, 15 puanın altındaki puan düşük benlik saygısını göstermektedir.

Ölçeğin Türkçe uyarlaması, geçerlik ve güvenilirlik çalışması Çuhadaroglu (1986) tarafından gerçekleştirilmiştir. Güvenirlik çalışması test-tekrar test yöntemi ile yapılmış ve 0,75 olarak bulunmuştur. Geçerlik çalışması, seçilmiş bir örneklemele gerçekleştirilen psikiyatrik görüşmelerin, ölçekten elde edilen sonuçlara uygunluğunun basit korelasyon yöntemi ile hesaplanmasını içermektedir ve geçerlik oranı 0,71 olarak bulgulanmıştır.

2.3.5. SDKT Duygusal Dengesizlik/Nevrotizm Alt Ölçeği

Bu araştırmada kullanılan Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT) Nevrotizm Alt Ölçeği, Bacanlı ve arkadaşları (2009) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek yedili Likert tipindedir. Yapılan araştırmalar, kişilik özelliklerini belirlemek için yapılan çalışmaların beş faktörde birleştiğini ortaya koymuştur. Bunlar: dışadönüklük, duygusal dengesizlik/nevrotizm, uyumluluk (yumuşak başlılık), sorumluluk ve deneyime açıklık olarak farklı kültürlerde de doğrulanmıştır. Beş faktör modeli temel alınarak, faktörlere uygun sıfat çiftleri kullanılmış ve Türk üniversite örnekleminde, 40 maddelik, iki uçlu bir ölçek geliştirilmiştir.

SDKT'nin yapı geçerliğinin test etmek için 285 kişilik bir guruptan elde edilen verilere Temel Bileşenler Faktör Analizi yapılmıştır. Duygusal Dengesizlik boyutunun, faktör yükleri 0,716 ile 0,367 arasında değişen 7 maddeden oluştuğu ve ölçeğe ait varyasyon % 5,26'sını açıkladığı görülmüştür. SDKT'nin uyum geçerliği için Çatışmalara Tepki Ölçeği, Sosyotropi Ölçeği, Negatif-Pozitif Duygu Ölçeği, Sürekli Kaygı Envanteri kullanılmış, Duygusal Dengesizlik boyutu ile Pozitif Duygu puanları arasında negatif yönde, Negatif Duygu ve Sürekli Kaygı puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. SDKT'nin boyutlarının iç tutarlık katsayılarının. 0,73 ile 0,89 arasında değiştiği bulgulanmıştır. Duygusal Dengesizlik boyutunun 0,73 ile en düşük iç tutarlık katsayısına sahip olduğu belirlenmiştir.

2.3.6. Rotter Kontrol Odağı Ölçeği

29 maddeden oluşan ölçek, Rotter (1966) tarafından geliştirilmiştir. Ölçekle; bireylerin genelleşmiş kontrol beklentilerinin içsellik-dışsallık boyutu üzerindeki konumunun belirlenmesi hedeflenmiştir. Maddeler, zorunlu seçmeli ikişer seçeneği içermektedir. Ölçekteki 6 madde (1, 8, 14, 19, 24, 27) amacın gizlenmesi maksadıyla dolgu olarak konulmuştur. Diğer 23 maddenin dışsallık göstergesi olan seçenekleri ise birer puanla değerlendirilmektedir. Buna göre, ölçek puanları 0-23 puan arasında değişmekte olup, yükselen puan dış kontrol odaklılığın artışı olarak yorumlanmaktadır.

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması İhsan Dağ (1991) tarafından gerçekleştirilmiştir. Testin geçerlik ve güvenilirlik çalışması üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Rotter Kontrol Odağı Ölçeği'nin test-tekrar test güvenilirlik katsayısı 0,83 tür. Ölçeğin KR-20 tekniği ile hesaplanan güvenilirlik katsayısı 0,68, Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı ise 0,70 olarak bulgulanmıştır. Asıl araştırma örneklemini (N=532) verileri üzerinden iç tutarlık katsayısı da 0,70'dir. Deneklerin görüşme denetim odağı puan ortalaması ile Rotter Kontrol Odağı Ölçeği puanları arasında 0,69 luk bir korelasyon bulunmuştur. Bu bulgular, ölçeğin ölçtüğü boyutu kabul edilebilir düzeyde bir geçerlikle ölçebildiğini göstermektedir.

2.3.7. Emmons Şükür Ölçeği

Şükür Ölçeği (The Gratitude Questionnaire, GQ-6) McCullough, Emmons ve Tsang tarafından (2002) şükür kavramını operasyonel hale getirip ölçmek için oluşturulmuş 6 maddeli tek faktörlü bir ölçektir. Ölçeğin maddeleri şükürün duygusal yoğunluğunu, sıklığını ve şiddetini ölçmek üzere yedili Likert tipinde (Bana Çok Uygun, Bana Uygun, Bana Biraz Uygun Kararsızım, Bana Pek Uygun Değil, Bana Uygun Değil, Bana Hiç Uygun Değil) olduğu için olumlu maddeler 7-0 olarak puanlanırken; R3. ve R6. soruları ters puanlanması gerektiği için 0-7 şeklinde ters çevrilerek puanlanmıştır. Buna göre ölçekten alınabilecek en yüksek puan 42 ve en düşük puan 13' dür. Şükür ölçeğinin dilsel eşdeğerlik, geçerlik ve güvenilirlik analizleri Göcen (2012) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin, pek çok farklı çalışmada farklı kültürlere standardizasyonu gerçekleştirilmiş olup, bu türden araştırmalarda en çok tercih edilen şükür ölçeği olduğu

bilinmektedir. Özgün ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0,76 ile 0,80 arasında değişmektedir.

Ölçeğin faktör analizi sonrasında özgün ölçekten farklı olarak 2 faktör belirlenmiştir. Soruların içeriklerine göre ilk üç sorudan oluşan birinci faktör “İç Kaynaklı Şükür”, son üç sorudan oluşan ikinci faktör ise “Dış Kaynaklı Şükür” olarak isimlendirilmiştir. İç Kaynaklı Şükür boyutunda; kişi, kendisinin ve yaşadığı anın farkındalığını içinde hissederek içten dışa doğru şükrünü ifade etmektedir. Bireyin anın farkında oluşunu, yaşam memnuniyetini, , sahip olduğu maddi/ manevi imkân ve fırsatlara karşı hissettiği değeri ve bu hislerini sözel olarak ifade edişin verdiği mutluluğu içeren bu boyut içsel ve bireysel bir süreç olarak kişinin kendi kendine edindiği şükür motivasyonunu içermektedir. Şükrün, sosyal ve dış hayata bakan yönlerini içeren Dış Kaynaklı Şükür faktörü, kişinin hayatına değer ve anlam katan dış etkenlere karşı farkındalığını ve şükrünü ifade eden maddeleri içermektedir. Kişinin yakın ve uzak çevresinde sahip olduğu ilişkilerinden duyduğu memnuniyet, hayatındaki sosyal ilişkilerin önemi, ailesinin, çevresinin ve doğanın kendisine yaptığı katkıları takdir etmeyi ve minnettarlık duymayı içeren şükretme eğilimlerinden oluşmaktadır (Ayten vd, 2012).

2.4. İşlemler

Çalışmaya başlamadan önce araştırmanın etik izni araştırmacıların bağlı oldukları yükseköğretim kurumundan temin edilmiştir (Ek 3). Araştırmanın birinci aşamasında çevrimiçi olarak hazırlanan ve iki hafta erişime açık tutulan 81 soru içeren ankete 422 kişi katılmış ancak eksiksiz tamamlayan 306 katılımcının sonuçları değerlendirilmeye alınmıştır. Anketin %50 sini doldurmayan 116 katılımcının verisi işleme alınmamıştır. Ölçek puanların test-tekrar test güvenilirliği için e-posta adresi vererek ikinci aşamaya katılmak isteyen 102 kişiye ölçeğin ilk uygulanmasından 15 gün sonra yeniden BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği uygulanmıştır. İlk aşamadaki bilgileri örtüşen 90 katılımcının sonuçları değerlendirmeye alınmıştır. Çalışmada verilerin analizi SPSS 21.0 ve AMOS 21.0 programları ile yapılmıştır.

2.4.1. Ölçeğin Çevrilmesi

Ölçek geliştiricileri ile e-posta üzerinden irtibata geçilip gerekli izinler alındıktan sonra (Ek 2) ölçek uyarlamasının ilk ve en önemli aşaması olan çeviri aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada sosyal bilimler alanında İngilizce'ye hâkim, dört öğretim görevlisi çevirinin sıhhati açısından ölçeği birbirlerinden bağımsız olarak çevirmiştir. Çevrilen metinler karşılaştırılarak ortak bir metin oluşturulmuştur. Ölçek çevirisinde özellikle dilde eşdeğerlik ve kavramda eşdeğerlik olmak üzere iki hususun altı çizilmektedir. Dilde eşdeğerlik formda hiçbir değişiklik yapmadan çeviriye ifade eder. Kavramsal eşdeğerlikte ise aynı anlamı verebilmek için kültüre uygun farklı sözcük ve cümleler kullanılabilir bu da orijinal formda bazı değişiklikleri kaçınılmaz kılar (Aksayan ve Gözüm, 2002). Bu doğrultuda oluşturulan metin Türk dili alanında yetkin öğretim elemanı, öğretmen ve hazırlık bölümü okutmanlarının geri bildirimleri doğrultusunda yeniden düzeltilmiştir. Geri çevirisi yapılan metin geliştiricilere gönderilip onlardan gelen geri bildirim doğrultusunda “sinir olmak” olarak çevrilen “resent” kavramı “içerler ve öfkelenirim” olarak yeniden çevrilerek ölçeğin son hali oluşturulmuştur.

2.4.2. Dilsel Eşdeğerlik Çalışması

Çevrilen ölçeğin psikolinguistik özelliklerini değerlendirmede en güvenilir yaklaşım; ölçeğin her iki dili bilen kişilere uygulandığı dilsel eşdeğerlik çalışmasıdır. Buna göre farklı deneysel gruplar oluşturulup ölçeğin her iki dildeki formları farklı sırayla ve 2-4 hafta arayla uygulanır (Öner, 1987). Güvenirlik açısından çalışmanın iki özel üniversitenin İngilizce hazırlık bölümlerindeki okutmanlarla yapılmasına karar verilmiştir. Çalışmaya 44 kişi katılmıştır. Bir grup okutmana önce İngilizce form 3 haftalık bir aradan sonra Türkçe form diğer gruba da önce Türkçe 3 hafta aradan sonra İngilizce form uygulanmıştır. Geri dönüşlerin yetersizliği nedeniyle gruplar arası istatistiksel analiz yapılamamıştır. Çalışmada Türkçe ve İngilizce maddeler arasındaki uyumun belirlenmesi amacıyla bağımlı gruplar için t testi ve korelasyon testi uygulanmıştır. Bu analizler sonrasında, korelasyonu düşük bulunan bir madde her iki dili bilen ve kültüre aşina danışman ve öğretim görevlilerinden oluşan altı kişiye danışılmış ve anlaşılması ile ilgili bir sorun olmadığı geri bildirim alındıktan sonra ölçeğin son hali oluşturulmuştur.

2.4.3. Güvenirlik Çalışması

Güvenirlik, “aynı şeyin bağımsız ölçümleri arasındaki kararlılık, ölçülmek istenen şeyin sürekli olarak aynı sembolleri alması, aynı süreçlerin izlenmesi ve aynı ölçütlerin kullanılması ile aynı sonuçların alınması” şeklinde tanımlanmaktadır (Karasar, 2000). Güvenirlik hesaplamaları kapsamında test-tekrar test, Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı ve madde toplam analizleri hesaplanmıştır.

2.4.4. Geçerlik Çalışması

Psikolojik ölçekler için Yapı Geçerliği birincil derecede önem taşır (Tezbaşaran, 1996). Yapı geçerliği, ölçeğin ölçülmek istenen kavramsal yapıyı ölçme yeteneğini gösterir. Ölçeğin ve ölçekten elde edilen puanın ne anlama geldiğinin araştırılması sürecidir. Bu nedenle ölçeğin geçerlik çalışmalarında, orijinal çalışmadaki gibi Yapı Geçerliği yaklaşımının Açımlayıcı Faktör Analizi, Doğrulayıcı Faktör Analizi ve Çoklu Özellik Çoklu Yöntem (Multi Trait – Multi Method) yaklaşımı kullanılmıştır.

Ölçeğin yakınsama geçerliğini belirlemek için: Haset faktörü için, haset alt ölçeği ile INCOM-T Sosyal Karşılaştırma Yönelimi Ölçeği, Rotter Kontrol Odağı Ölçeği ve SDKT-Nevrotizm Alt Ölçeği arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Denence; hasedin sosyal karşılaştırma yönelimi, dış kontrol odaklılık ve nevrotizm boyutlarıyla pozitif bir korelasyona sahip olduğudur. Gıpta faktörü için, gıpta alt ölçeği ile INCOM-T Sosyal Karşılaştırma Yönelimi Ölçeği, Rotter Kontrol Odağı Ölçeği-İç Kontrol Odaklılık ve Emmons Şükür Ölçeği arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Denence; gıptanın sosyal karşılaştırma yönelimi, iç kontrol odaklılık ve şükür boyutlarıyla pozitif bir korelasyona sahip olduğudur.

Ölçeğin ayırt edici geçerliğini belirlemek için: Haset faktörü için, haset alt ölçeği ile Rosenberg Benlik Saygısı, Rotter Kontrol Odağı Ölçeği-İç Kontrol Odaklılık ve Emmons Şükür Ölçeği arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Denence: hasedin benlik saygısı, iç kontrol odaklılık ve şükür boyutlarıyla negatif bir korelasyona sahip olduğudur. Gıpta faktörü için, Rotter Kontrol Odağı Ölçeği-Dış Kontrol Odaklılık arasındaki korelasyon incelenmiştir. Denence; gıpta ile dış kontrol odaklılık boyutu

arasında negatif bir korelasyon olduğudur. Haset ve gıpta ile yakınsama ve ayırt-edici geçerliği incelenecek yapılar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Çoklu Özellik Çoklu Yöntem Geçerlik Çalışması

Gıpta		Haset	
Yakınsama	Ayırt Edici	Yakınsama	Ayırt Edici
Sosyal Karşılaştırma Yönelimi		Sosyal Karşılaştırma Yönelimi	
İç Kontrol Odaklılık	Dış Kontrol Odaklılık	Dış Kontrol Odaklılık	İç Kontrol Odaklılık
		Nevrotizm Eğilimi	
			Benlik Saygısı
Şükür Eğilimi			Şükür Eğilimi

BÖLÜM III - BULGULAR

Bu bölümde BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği'nin dilsel eşdeğerlik, güvenirlik ve geçerlik analizleri sonucunda elde edilen bulgular ile özgün ölçeğin bulgularına ve bu bulgular ışığında yapılan yordamalara yer verilmiştir.

3.1. Dilsel Eşdeğerlik Bulguları

Dilsel Eşdeğerlik çalışması için 10 maddelik BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği Türkçe ve BeMaS Haset ve Gıpta Ölçeği İngilizce formları 44 kişiye 3 hafta ara ile uygulanmıştır. Çalışmada Türkçe ve İngilizce maddeler arasındaki uyumun belirlenmesi amacıyla bağımlı gruplar için t testi ve Pearson Momentler Çarpımı korelasyon testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Türkçe ve İngilizce Ölçek Maddeleri Arası Farklılık ve İlişkiler

	n	Ort.	ss	sh	t	p	r	p
TR1B1	44	3,84	1,684	0,254				
EN1B1	44	3,57	1,797	0,271	1,259	0,215	0,661	0,000*
TR2M1	44	1,68	1,029	0,155				
EN2M1	44	1,75	1,164	0,175	-0,621	0,538	0,786	0,000*
TR3B2	44	4,61	1,418	0,214				
EN3B2	44	4,16	1,509	0,227	2,316	0,025*	0,606	0,000*
TR4B3	44	2,82	1,742	0,263				
EN4B3	44	2,61	1,858	0,280	1,220	0,229	0,811	0,000*
TR5M2	44	1,20	0,509	0,077				
EN5M2	44	1,16	0,479	0,072	1,431	0,160	0,911	0,000*
TR6M3	44	1,48	1,000	0,151				
EN6M3	44	1,18	0,446	0,067	2,108	0,041*	0,375	0,012*
TR7B4	44	3,89	1,418	0,214				
EN7B4	44	2,86	1,665	0,251	4,301	0,000*	0,486	0,001*
TR8M4	44	1,75	1,059	0,160				
EN8M4	44	1,52	0,762	0,115	1,609	0,115	0,511	0,000*
TR9B5	44	2,86	1,579	0,238				
EN9B5	44	2,77	1,445	0,218	0,427	0,671	0,567	0,000*
TR10M5	44	1,20	0,462	,070				
EN10M5	44	1,30	0,553	,083	-2,074	,044*	0,851	0,000*

*p<0,05

Analiz sonucuna göre BeMaS ölçeğinin tüm maddeleri için Türkçe ve İngilizce anketlerinin cevapları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır. Korelasyon katsayıları incelendiğinde en yüksek ilişki 5. Maddede, $r(44)=0,911$, $p=0,000$ görülürken en düşük ilişkinin 6. maddede $r(44)= 0,375$, $p=0,012$ olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte her bir maddenin Türkçe ve İngilizce değerleri arasındaki farkı belirlemek için yapılan t testi sonuçlarına göre ($t_3(44)= 2,316$, $p_3=0,025$, $t_6(44)=2,108$, $p_6=0,041$, $t_7(44)= 4,301$, $p_7=0,000$, $t_{10}(44)= -2,074$, $p_{10}=0,044^*$) 3. 6. 7. ve 10. maddelerde İngilizce ve Türkçe cevaplar arasında anlamlı fark bulunduğu belirlenmiştir. Elde edilen bilgilerden ölçeğin her iki dil için de maddelere verilen cevaplar arasında tutarlılık olduğu ve dilsel geçerliliğin sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

3.2. Güvenirlik Bulguları

Çalışmamızda güvenirlik ölçümleri için devamlılık katsayısı (test-tekrar test), Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ve madde toplam analizleri yapılmıştır

3.2.1. İç Tutarlılık Analizi Bulguları

Bir ölçeğin güvenirliliğini belirlemede önemli parametrelerden biri iç-tutarlılık katsayısıdır. BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği'nin iç tutarlılık analizi için Cronbach Alfa güvenirlik analizi tekniği kullanılmıştır. İç tutarlık katsayılarını saptamak için 306 anket analize alınmıştır. Haset boyutunun güvenirlik düzeyinin belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda Cronbach Alfa katsayısı 0,860 olarak, Gıpta boyutunun Cronbach Alfa katsayısı 0,782 olarak hesaplanmıştır (Tablo 4). Ölçeğin genel Cronbach Alfa katsayısı 0,775 olarak bulunmuştur. Cronbach Alfa katsayısının 0-1 arasında değiştiği, değerlendirme kriterlerine göre “0,00 < 0,40 ise ölçek güvenilir değil, 0,40 < 0,60 ise ölçek düşük güvenirlilikte, 0,60 < 0,80 ise ölçek oldukça güvenilir ve 0,80 < 1,0 ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçek” olarak değerlendirildiği ifade edilmektedir (Tavşancıl, 2005). Buna göre ölçeğin her iki boyutunun güvenirliliğinin de çok yüksek olduğu belirlenmiştir. Kehoe (1995) az sayıda (10-15) maddeden oluşan ölçeklerin güvenirliliklerine bakarken Cronbach Alfa korelasyon katsayısının 0,50 olmasının yeterli

olacağını, alt boyutlarda yer alan madde sayısının az olmasının güvenilirlik katsayılarının düşük çıkmasına yol açabileceğini belirtmiştir (Tan, 2010).

Ölçek maddelerinin az olmasına rağmen, sonuçlar BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği'nin iç tutarlılığı oldukça yüksek ve güvenilir bir ölçek olduğunu kanıtlamaktadır.

Ölçeğin özgün çalışmasında Gıpta alt ölçeği (Benign Envy subscale) Cronbach Alfa iç tutarlılık kat sayısı 0,85, Haset alt ölçeğinin (Malicious Envy subscale) Cronbach Alfa iç tutarlılık kat sayısı 0,89 ve alt ölçekler arasında korelasyon $r(365)=0,01$, $p=0,89$ olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4: Haset ve Gıpta Alt Ölçeklerinin İç Tutarlık Analizi

Boyut	Madde	Cronbach Alfa
HASET	BeMaS-T10	0,860
	BeMaS -T6	
	BeMaS -T5	
	BeMaS -T8	
	BeMaS -T2	
GIPTA	BeMaS -T7	0,782
	BeMaS -T1	
	BeMaS -T3	
	BeMaS -T4	
	BeMaS -T9	

BeMaS-T maddelerinin toplam puan ile korelasyonu ve her bir madde silindiğinde hesaplanan Cronbach Alfa katsayısı Tablo 5'de verilmiştir. Tablo incelendiğinde toplam puan ile en yüksek korelasyon gösteren maddenin 9. madde, en düşük korelasyon gösteren maddenin ise 3. madde olduğu görülmektedir. Madde silinmesi durumunda oluşan yeni Cronbach Alfa katsayıları incelendiğinde ise Cronbach Alfa katsayısı en fazla madde 9 silindiğinde azalmıştır.

Tablo 5: Madde-Toplam Güvenirlik Analizi

	Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silindiğinde Cronbach Alfa
HASET	BeMaS-T10	0,518
	BeMaS-T6	0,489
	BeMaS-T5	0,465
	BeMaS-T8	0,384
	BeMaS-T2	0,427
	BeMaS-T1	0,475
	BeMaS-T3	0,234
		0,749
		0,754
		0,756
		0,763
		0,758
		0,752
		0,783

GIPTA	BeMaS-T4	0,490	0,750
	BeMaS-T7	0,441	0,757
	BeMaS-T9	0,578	0,737

3.2.2. Test-Tekrar Test Analizi Bulguları

BeMaS -T Haset ve Gıpta Ölçeği maddeleri için 90 kişi ile yapılan test tekrar test analizi sonuçları tabloda verilmiştir. Her bir madde için birinci ve ikinci değerler arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan korelasyon testi sonucuna göre tüm maddelerin birinci ve ikinci değerleri arasında anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Korelasyon katsayıları incelendiğinde en yüksek ilişkinin 4. maddede, en düşük ilişkinin ise 2. maddede olduğu görülmektedir.

Her bir maddenin birinci değerleri ile ikinci değerleri arasında anlamlı fark olup olmaması durumu bağımlı gruplar t testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 6'da verilmiştir. Analiz sonucuna göre 9. maddenin dışındaki tüm maddelerde birinci uygulama sonuçları ile ikinci uygulama sonuçları arasında anlamlı fark bulunmamaktadır. Sonuçlar incelendiğinde birinci ve ikinci test sonuçlarının tutarlı olduğu belirlenmiştir.

Tablo 6: BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği Test Tekrar Test Analizi

	n	Ort.	ss	sh	t	p	r	p
BeMaS -T1S1	90	3,37	1,618	,171				
BeMaS -T2S1	90	3,500	1,616	,1704	-0,742	0,460	0,445	0,000*
BeMaS -T1S2	90	1,71	1,114	,117				
BeMaS -T2S2	90	1,622	1,138	,1199	0,619	0,538	0,268	0,011*
BeMaS -T1S3	90	4,38	1,354	,143				
BeMaS -T2S3	90	4,422	1,254	,1322	-0,311	0,757	0,461	0,000*
BeMaS -T1S4	90	2,87	1,574	,166				
BeMaS -T2S4	90	3,022	1,649	,1738	-1,075	0,285	0,638	0,000*
BeMaS -T1S5	90	1,31	0,647	,068				
BeMaS -T2S5	90	1,367	0,8272	,0872	-0,744	0,459	0,561	0,000*
BeMaS -T1S6	90	1,56	0,849	,090				
BeMaS -T2S6	90	1,533	0,9265	,0977	0,207	0,836	0,347	0,001*
BeMaS -T1S7	90	3,77	1,558	,164				
BeMaS -T2S7	90	3,644	1,5529	,1637	0,704	0,483	0,439	0,000*
BeMaS -T1S8	90	2,13	1,192	,126				
BeMaS -T2S8	90	2,089	1,3378	,1410	0,286	0,776	0,324	0,002*
BeMaS -T1S9	90	2,39	1,459	,154				
BeMaS -T2S9	90	2,767	1,6079	,1695	-2,420	0,018*	0,537	0,000*
BeMaS -T1S10	90	1,57	0,995	,105				
BeMaS -T2S10	90	1,489	0,7825	,0825	0,716	0,476	0,347	0,001*

Gıpta ve haset boyutlarının test tekrar test sonuçları Tablo 7’de verilmiştir. Tablo incelendiğinde gıpta ($r=0,61$) ve haset ($r=0,53$) boyutunun birinci ve ikinci puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte t testi sonucunda her iki boyutun da birinci ölçüm ile ikinci ölçüm değerleri arasında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 7: Alt Ölçeklerin Test-Tekrar Test Sonuçları

	n	Ort.	ss	sh	t	p	r	p
Gıpta 1	90	16,77	5,60	0,59				
Gıpta 2	90	17,36	5,83	0,61	-1,109	0,271	0,612	0,000*
Haset 1	90	8,28	3,32	0,35				
Haset 2	90	8,10	4,03	0,42	0,467	0,641	0,531	0,000*

3.3. Geçerlik Bulguları

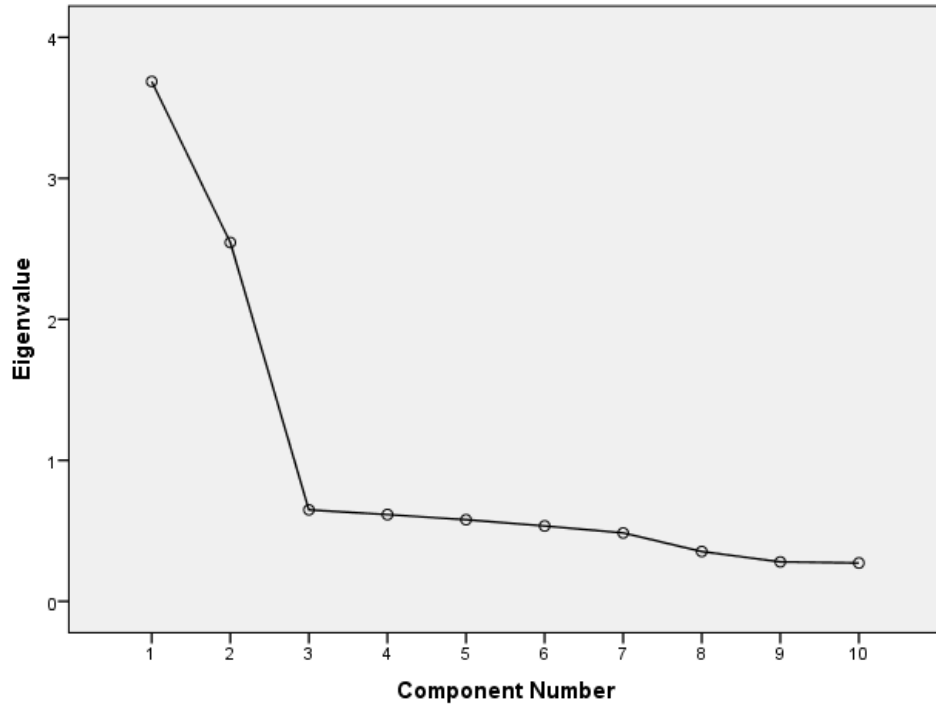
Ölçeğin geçerlik çalışmaları kapsamında, yapı geçerliğini ölçmek için Açıklayıcı ve Doğrulamalı Faktör Analizleri ile Çoklu Özellik Çoklu Yöntem yaklaşımları kullanılmıştır. Açıklayıcı Faktör Analizinde belirlenen modelin doğruluğu, Doğrulamalı Faktör Analizi ile test edilmiştir

3.3.1. Açıklayıcı Faktör Analizi Bulguları

Ölçeğin yapı geçerliğini istatistiksel olarak tespit etmek için Açıklayıcı Faktör Analizi tekniği kullanılmıştır. Ölçeğin öncelikli olarak, faktör analizine uygun olup olmadığını anlamak amacıyla KMO ve Bartlett testi yapılmıştır. KMO katsayısı örneklemin büyüklüğünü test etmek için hesaplanmaktadır. Kaiser, bulunan değerlerin 1’e yaklaştıkça mükemmel, 0,50’nin altında ise kabul edilemez (0,90’larda mükemmel, 0,80’lerde çok iyi, 0,70’lerde ve 0,60’larda vasat, 0,50’lerde kötü) olduğunu belirtmektedir (Tavşancıl, 2005). Faktör analizinde evrendeki dağılımın normal olması da beklenmektedir. Bu da Bartlett testiyle incelenmektedir. Bu kapsamda KMO testi ölçüm sonucunun 0,50 ve daha üstü, Bartlett küresellik testi sonucunun da istatistiksel olarak anlamlı olması gerekmektedir. Ölçeğin faktör analizine uygunluğunu belirlemek

için yapılan KMO ve Bartlett testi sonuçlarına göre KMO değeri 0,839 çok iyi, Bartlett's $X^2=1260,730$ değeri ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$).

Faktörlerin öz değerlerine ait saçılma diyagramı olan Scree Plot grafiği oluşturulan ölçeğin toplam faktör sayısının belirlenmesinde kullanılmaktadır. Şekil 1'de Scree Plot grafiği incelendiğinde ölçeğin özgün ölçekte olduğu gibi iki faktörlü bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.

Şekil 1: BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği Scree Plot Grafiği

Çalışmada maddelerin faktörlere dağılımını belirlemek için varimax dik döndürme işlemi uygulanmıştır. Varimax dik döndürme işlemi sonucunda her bir madde için ait olduğu faktörün belirlenmesi ya da ölçekten çıkarılması işlemlerinde faktör yükü değerlerine bakılmaktadır. Faktör yük değeri, maddelerin faktörlerle olan ilişkisini açıklayan bir katsayıdır. Maddelerin yer aldıkları faktördeki yük değerlerinin yüksek olması beklenir. Bir faktörle yüksek düzeyde ilişki veren maddelerin oluşturduğu bir küme var ise bu bulgu, o maddelerin birlikte bir kavramı yapıyı-faktörü ölçtüğü anlamına gelir. Bir değişkenin 0,3'lük faktör yükü, faktör tarafından açıklanan varyansın %9

olduğunu gösterir. Bu düzeydeki varyans dikkat çekicidir ve genel olarak, işaretine bakılmaksızın 0,60 ve üstü yük değeri yüksek; 0,30-0,59 arası yük değeri orta düzeyde büyüklükler olarak tanımlanabilir ve değişken çıkartmada dikkate alınır. Her bir maddenin faktör yükünün 0,30'dan küçük olduğu ya da söz konusu maddenin faktör yüklerinin iki farklı faktördeki değerlerinin farkının 0,10'dan küçük olması durumunda (binişiklik) madde ölçekten çıkarılarak analiz işlemine devam edilir. Bu durumun gerekçesi olarak maddenin her iki faktörde de yer alma durumunun olabilmesi nedeni ile karmaşıklık yaratmasıdır.

AFA analizi için 306 katılımcıdan toplanan veriler ile BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği için yapılan AFA sonuçları Tablo 8'de verilmiştir. BeMaS ölçeğinin haset boyutunun 2, 5, 6, 8 ve 10. maddelerden oluştuğu belirlenmiştir. Haset boyutunun maddelerinin faktör yükleri 0,700 ile 0,874 arasında değişmektedir. Haset boyutunda en etkili olan madde faktör yükü en yüksek olan BEMAS10 maddesidir. Boyutun açıklanan varyans oranı %35,600 olarak hesaplanmıştır.

BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği'nin gıpta boyutunun 1, 3, 4, 7 ve 9. maddelerden oluştuğu belirlenmiştir. Gıpta boyutunun maddelerinin faktör yükleri 0,700 ile 0,874 arasında değişmektedir. Gıpta boyutunda en etkili olan madde faktör yükü en yüksek olan BeMaS7 maddesidir. Boyutun açıklanan varyans oranı %26,717 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 8: BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Boyut	Madde	Faktör Yükü	Açıklanan Varyans Oranı
HASET	BeMaS-T10	0,874	%35,600
	BeMaS -T6	0,862	
	BeMaS -T5	0,821	
	BeMaS -T8	0,755	
	BeMaS -T2	0,700	
GIPTA	BeMaS -T7	0,815	%26,717
	BeMaS -T1	0,775	
	BeMaS -T3	0,768	
	BeMaS -T4	0,715	
	BeMaS -T9	0,542	

KMO=,839; Bartlett's $X^2=1260,730$; $p<0,05$

Faktör analizinde açıklanan varyans oranı maddelerin faktör yüklerinin yüksekliği ile ilgilidir ve çalışmalarda açıklanan varyans oranının artırılması önerilir. Buna göre çalışmada haset ve gıpta boyutları ile birlikte BeMaS-T ölçeğinin açıklanan varyans

oranının yüksek olması (%62,317) maddelerin iyi bir şekilde hazırlandığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

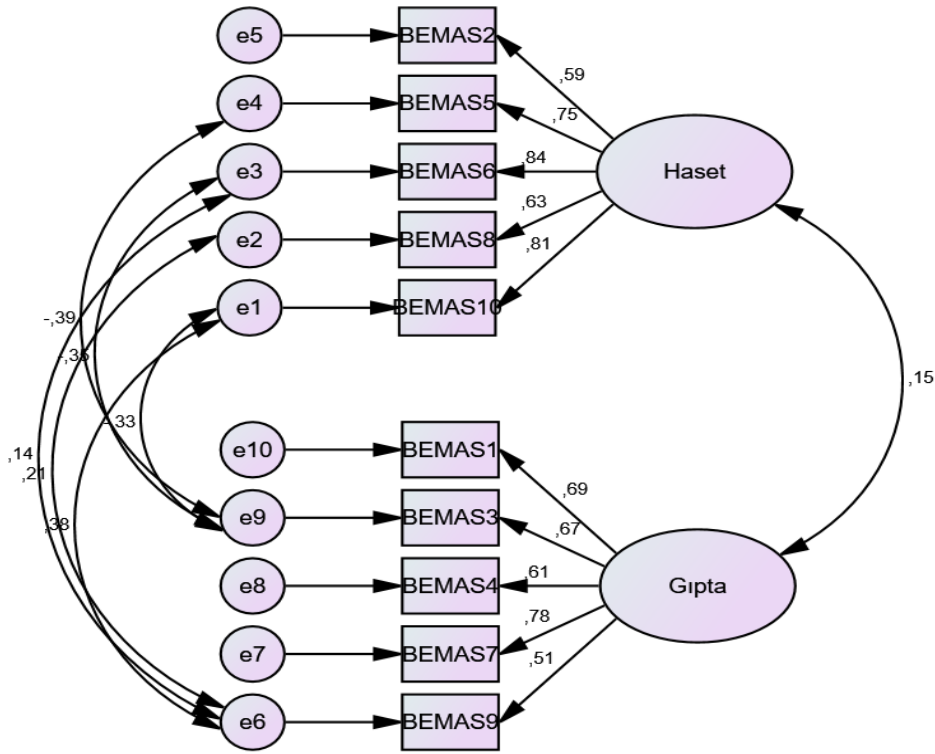
3.3.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi Bulguları

Doğrulayıcı faktör analizi (DFA), kuramsal bir temelden destek alarak pek çok değişkenden oluşturulan faktörlerin (gizil değişkenlerin) gerçek verilerle ne derece uyum gösterdiğini değerlendirmeye yönelik bir analizdir. Bir başka anlatımla DFA, önceden belirlenmiş ya da kurgulanmış bir yapının toplanan verilerle ne derece doğrulandığını incelemeyi amaçlar. Açımlayıcı faktör analizinde, belirli bir ön beklenti ya da denence olmaksızın faktör yükleri temelinde verinin faktör yapısı belirlenirken DFA, belirli değişkenlerin bir kuram temelinde önceden belirlenmiş faktörler üzerinde ağırlıklı olarak yer alacağı şeklindeki bir öngörünün sınanmasına dayanır (Sümer, 2000).

DFA’da sınanan modelin yeterliğinin belirlenmesi için çok sayıda uyum indeksi kullanılmaktadır. Uyum indekslerinin kuramsal model ile gerçek veriler arasındaki uyumu değerlendirmelerinde birbirlerine göre güçlü ve zayıf yönlerinin olması nedeniyle modelin uyumunun ortaya konulması için birçok uyum indeksi değerinin kullanılması önerilir. Bunlardan en sık kullanılanları (Cole, 1987; Sümer, 2000) Ki-Kare Uyum Testi (Chi-Square Goodness), İyilik Uyum İndeksi (GFI), Düzeltilmiş İyilik Uyum İndeksi (AGFI), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI), Normlaştırılmış Uyum İndeksi (NFI), Ortalama Hataların Karekökü (RMR veya RMS) ve Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü’dür (RMSEA) (Büyüköztürk vd, 2004).

DFA sonuçlarına göre bir ölçüm aracının faktör yapısının uyumlu olduğunun söylenebilmesi için χ^2/df oranının 5 den daha düşük olması, CFI, NNFI, NFI, GFI, AGFI değerlerinin 0,90’dan yüksek olması, ve RMSEA anlamlılık düzeyinin 0,08’den düşük olması gereksinimi aranmaktadır (Munro, 2005; Schreiber et al., 2006; Şimşek, 2007; Hooper and Mullen 2008; Schumacker and Lomax, 2010; Waltz et al., 2010; Wang and Wang, 2012). DFA analizi AMOS 21.0 programı ile yapılmış ve ölçeğin orijinal yapısı olan 2 faktörlü yapı incelenmiştir.

Analiz sırasında uyum indekslerinin sağlanması amacıyla modifikasyon işlemleri yapılmıştır. Modifikasyonlar Şekil 2’de Yol diyagramında verilmiştir.

Şekil 2: Yol Diyagramı

BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği'nin Açımlayıcı Faktör Analizi sonucun belirlenen yapısını doğrulanması amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum indeksleri Tablo 9'da verilmiştir. Uyum indekslerinin kabul edilebilir değerleri sağlama durumları incelendiğinde Ki-Kare Uyum Testi (χ^2/sd), İyilik Uyum İndeksi (GFI) ve Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI) sağlandığı belirlenmiştir. Diğer uyum indeksleri ise kabul edilebilir değerler içerisinde yer almamaktadır. Buna göre ölçeğin faktör yapısı yüksek düzeyde uyum göstermemekle birlikte kabul edilebilir düzeyde uyum göstermiştir.

Tablo 9: BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği'nin Uyum İndeksleri

Uyum İndeksleri	Kabul Edilebilir Düzey	Hesaplanan Değerler	Sonuç
χ^2/sd	$\chi^2/sd < 5$	3,743	Sağlandı
GFI	GFI > 0.90	0,933	Sağlandı
AGFI	AGFI > 0.90	0,869	Sağlanmadı
CFI	CFI > 0.90	0,938	Sağlandı
RMSEA	RMSEA < 0.08	0,095	Sağlanmadı
RMR	RMR < 0.08	0,189	Sağlanmadı

3.3.3. Yapı Geçerliği – Çoklu Özellik Çoklu Yöntem Analizi Bulguları

Çoklu Özellik Çoklu Yöntem yaklaşımı ilk olarak Campbell ve Fiske (1959) tarafından ortaya konmuştur ve psikolojik ölçekler için oldukça güçlü veriler sağladığı kabul edilir. Campbell'e göre, bir ölçeğin geçerliğini incelemek için, bu ölçeğin yalnızca aynı yapıyı ölçen ölçeklerle korelasyonuna bakmak yeterli olmayıp bunun yanı sıra o yapıdan farklı olan değişkenlerle de ilişkisine bakılmalıdır. Araştırılan iki ya da daha fazla kavramın ölçümleri arasındaki korelasyon katsayısı düşük ise ayırt-edici geçerlik (discriminant validity); korelasyon katsayısı yüksekse yakınsama ya da benzer sonuçlu geçerlik (convergent validity) doğrulanmış olur. BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği'nin gıpta ve haset boyutları ile INCOM-T Sosyal Karşılaştırma Yönelimi Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Alt Ölçeği, Rotter Kontrol Odağı Ölçeği, SDKT Nevrotizm Alt Ölçeği ve Emmons Şükür Ölçekleri ile pearson korelasyon ilişkisi incelenmiştir.

Araştırma sonucunda örneklem grubunun verileri ile hesaplanan ölçek puanlarının betimsel istatistikleri Tablo 10'da verilmiştir. Buna göre hesaplanan gıpta puanları ortalaması $3,34 \pm 1,22$; haset puanları ortalaması $1,71 \pm 1,00$; INCOM-T Sosyal Karşılaştırma Yönelimi Ölçeği puanları ortalaması $36,27 \pm 7,80$; Rosenberg Benlik Saygısı Alt Ölçeği puanları ortalaması $8,94 \pm 5,67$; Rotter Kontrol Odağı Ölçeği puanları ortalaması $11,12 \pm 4,49$; SDKT Nevrotizm Alt Ölçeği puanları ortalaması $23,23 \pm 7,48$ ve ve Emmons Şükür Ölçeği puanları ortalaması $34,94 \pm 5,35$ 'dir.

Tablo 10: Ölçek Puanlarının Betimsel İstatistikleri

	n	En düşük	En yüksek	Ort.	ss
GIPTA	306	1	6	3,34	1,22
HASET	306	1	6	1,71	1,00
INCOM	306	11	53	36,27	7,80
ROSENBERG	306	0	28	8,94	5,67
ROTTER	306	0	23	11,12	4,49
NEVROTİZM	306	7	44	23,23	7,48
ŞÜKÜR	306	11	42	34,94	5,35

BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği'nin gıpta ve haset boyutları ile INCOM-T Sosyal Karşılaştırma Yönelimi Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Alt Ölçeği, Rotter Kontrol Odağı Ölçeği, SDKT Nevrotizm Alt Ölçeği ve Emmons Şükür Ölçekleri ile ilişki analizi sonuçları Tablo 11'de verilmiştir. Analiz sonucuna göre gıpta ile INCOM-T Sosyal

Karşılaştırma Yönelimi Ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ve söz konusu ilişki pozitif yönlü orta kuvvetlidir ($r(306)= 0,383$, $p=0,000$). Gıpta ile Rosenberg Benlik Saygısı Alt Ölçeği ($r(306)=-0,091$, $p=0,114$), SDKT Nevrotizm Alt Ölçeği ($r(306)=0,014$, $p=0,809$) ve Emmons Şükür Ölçeği ($r(306)=0,03$, $p=0,964$) arasında ise istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Haset ile INCOM-T Sosyal Karşılaştırma Yönelimi Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Alt Ölçeği, SDKT Nevrotizm Alt Ölçeği ve Emmons Şükür Ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Haset ile INCOM-T Sosyal Karşılaştırma Yönelimi Ölçeği ($r(306)=0,260$, $p=0,000$), Rosenberg Benlik Saygısı Alt Ölçeği ($r(306)=0,265$, $p=0,000$) ve SDKT Nevrotizm Alt Ölçeği ($r(306)=0,198$, $p=0,001$) arasındaki ilişki pozitif yönlü ve zayıf, Emmons Şükür Ölçeği arasındaki ilişki ($r(306)=-0,192$, $p=0,001$) ise ters yönlü ve zayıftır.

Tablo 11: BeMaS -T Haset ve Gıpta Ölçeği İle Diğer Ölçekler Arasındaki İlişki

		GIPTA	HASET
INCOM-T SOSYAL KARŞILAŞTIRMA	<i>r</i>	,383**	,260**
	<i>p</i>	,000	,000
	<i>n</i>	306	306
ROSENBERG BENLİK SAYGISI	<i>r</i>	-,091	,265**
	<i>p</i>	,114	,000
	<i>n</i>	306	306
ROTTER KONTROL ODAĞI	<i>r</i>	-,045	,092
	<i>p</i>	,431	,110
	<i>n</i>	306	306
SDKT NEVROTİZM	<i>r</i>	,014	,198**
	<i>p</i>	,809	,001
	<i>n</i>	306	306
EMMONS ŞÜKÜR	<i>r</i>	,003	-,192**
	<i>p</i>	,964	,001
	<i>n</i>	306	306

Rotter Kontrol Odağı Ölçeği puanlarına göre örneklem grubunun %53,3'ünün ($n=163$) iç kontrol odağı, %46,7'sinin ($n=143$) ise dış kontrol odağı daha yüksektir. Rotter Kontrol Odağı Ölçeği Gruplarının Gıpta ve Haset Puanları Açısından Karşılaştırılması amacıyla yapılan t testi sonucuna göre (Tablo 12) iç kontrol odağı yüksek olanlar ile dış kontrol odağı yüksek olanlar arasında gıpta ve haset puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($t\text{-gıpta}(306)=0,492$, $p=0,623$; $t\text{-haset}(306)=-1,808$,

p=0,072) . Bununla birlikte iç kontrol odaklı katılımcıların gıpta puan ortalamasının (3,37±1,21) dış kontrol odaklı olanların gıpta puan ortalamasından (3,30±1,23) daha yüksek olması, gıpta ile iç kontrol odaklılık arasındaki zayıf da olsa pozitif bir ilişki olabileceğine işaret edebilir. Benzer şekilde dış kontrol odaklı olanların haset puan ortalamasının (1,82±1,06) iç kontrol odaklılardan (1,61±0,93) daha yüksek oluşu da, hasedin dış kontrol odaklı olmakla zayıf da olsa pozitif bir ilişkisi olabileceğinin göstergesi olarak yorumlanabilir.

Tablo 12: Kontrol Odağı ile Gıpta ve Haset Karşılaştırılması

	Rotter	n	Ort.	ss	t	p
GIPTA	İç kontrol odaklı	163	3,37	1,21	0,492	0,623
	Dış kontrol odaklı	143	3,30	1,23		
HASET	İç kontrol odaklı	163	1,61	0,93	-1,808	0,072
	Dış kontrol odaklı	143	1,82	1,06		

Benlik saygısı gruplarının gıpta ve haset puanları açısından karşılaştırılması amacıyla yapılan t testi sonucuna göre benlik saygısı düşük olanlar ile yüksek olanlar arasında gıpta puanı açısından anlamlı fark bulunmazken haset puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır ve benlik saygısı yüksek olanların haset puanları daha yüksektir.

Tablo 13: Benlik Saygısı ile Gıpta ve Haset Karşılaştırılması

	Benlik saygısı düzeyi	n	Ort.	ss	t	p
GIPTA	Düşük benlik saygısı	262	3,36	1,24	0,853	0,395
	Yüksek benlik saygısı	44	3,19	1,09		
HASET	Düşük benlik saygısı	262	1,59	0,87	-3,906	0,000*
	Yüksek benlik saygısı	44	2,43	1,37		

*p<0,05

BÖLÜM IV – TARTIŞMA

Araştırma ile hedeflenen, BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği'nin dilsel eşdeğerliğe, geçerliğe ve güvenilirliğe sahip olma oranının belirlenmesidir. Bu bölümde, çalışmanın denencelerinin, ne derece cevaplandığı ve elde edilen bulguların alanyazında ne kadar desteklendiği ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Çalışmada Türkçe ve İngilizce maddeler arasındaki uyumun belirlenmesi amacıyla ortalama farklılığı testi ve ilişki testi uygulanmıştır. Ölçeğin maddelerinin Türkçe ve İngilizce değerleri arasındaki farkı belirlemek için yapılan testin bulgularına göre bazı maddelerde anlamlı fark olduğu belirlenmiştir. Ancak ilişki testi sonucuna göre ölçeğin tüm maddeleri için Türkçe ve İngilizce formların cevapları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır. Ortalamaları farklı bulunan maddelerin korelasyon katsayılarında bir sorun görülmemiştir. Elde edilen bilgilerden ölçeğin her iki dil için de maddelerine verilen cevapları arasında tutarlılık olduğu ve dilsel geçerliliğin sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bir ölçeğin güvenilirliğini belirlemede önemli parametrelerden biri iç-tutarlılık katsayısıdır. Madde sayıları düşük olan ölçeklerin güvenilirlik katsayılarının düşük olacağı yönünde araştırma sonuçları bilinmektedir. Analiz bulguları, ölçek maddelerinin az olmasına rağmen BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği'nin iç tutarlılığı oldukça yüksek ve güvenilir bir ölçek olduğunu kanıtlamaktadır. Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için kullanılan diğer yöntem test- tekrar test analizidir. Ölçeğin ilk ve ikinci uygulamasında aldığı değerler arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan ilişki testi bulguları incelendiğinde gıpta ve haset boyutunun birinci ve ikinci puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Bulunan değerler özgün çalışmadaki değerlere oldukça yakındır. Her bir maddenin birinci değerleri ile ikinci değerleri arasında anlamlı fark olup olmaması durumu da analiz edilmiş ve uygulama sonuçları arasında anlamlı fark bulunmadığı görülmüştür. Sonuçlar incelendiğinde birinci ve ikinci test sonuçlarının tutarlı olduğu belirlenmiştir. Bu değerler ölçeğin haset ve gıptanın eğilimsel yönünü ölçtüğünü de desteklemektedir. İç-tutarlılık değerlendirme yöntemlerinden biri de madde-toplam puan korelasyon katsayılarının analizidir ve maddenin testin tümü ile

tutarlılığını göstermektedir. Analiz bulgularına göre ölçeğin madde-toplam puan korelasyonları istenilir seviyede bulunmuştur. Sonuç olarak iç-tutarlılık analizi, madde-toplam puan analizi ve test-tekrar test analizi bulguları BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği'nin Türkiye şartlarında yetişkinler üzerinde yüksek bir güvenilirlik gösterdiğini desteklemektedir.

Ölçeğin geçerlik çalışmaları kapsamında, yapı geçerliğini ölçmek için açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri ile çoklu özellik çoklu yöntem yaklaşımları kullanılmıştır. Küresellik testleri sonuçlarına göre ölçeğin faktör analizine uygun olduğu belirlenmiştir. AFA kapsamında gerçekleştirilen faktör sayısını belirleme analizinin bulguları, ölçeğin Türkçe formunun özgün ölçek ile tutarlı olarak iki faktörlü olduğunu göstermiştir. Uyarlanan BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği'nin özgün ölçekte olduğu gibi "haset" ve "gıpta" olarak iki alt ölçekten oluştuğu ve her bir alt ölçeğin beş maddeden oluştuğu belirlenmiştir. Faktör yük değeri, maddelerin faktörlerle ilişkisini açıklayan bir katsayıdır. Maddelerin içerildikleri faktörlerdeki yük değerlerinin yüksek olması beklenir. Faktörle yüksek düzeyde ilişkiye sahip maddeler mevcutsa, bu maddelerin birlikte bir kavramı faktörü ölçtüğünün göstergesidir. BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği'nin haset ve gıpta alt ölçeklerini oluşturan maddelerin faktör yükleri ve açıkladıkları varyans oranları oldukça yüksek olarak bulgulanmıştır.

Doğrulayıcı faktör analizi (DFA), teorik bir temelden dayalı olarak çok sayıda değişkenden oluşturulan faktörlerin (gizil değişkenlerin) gerçek verilerle uyum gösterme derecesinin değerlendirildiği bir analizdir. DFA, belirli değişkenlerin bir teoriye dayalı olarak, ağırlıklı olarak önceden belirlenmiş faktörler altında toplanacağı öngörüsünün test edilmesini içerir. DFA'da test edilen modelin yeterliğini değerlendirmek için farklı uyum indeksleri kullanılmaktadır. Uyum indekslerinin kabul edilebilir değerleri sağlama durumları incelendiğinde, ölçeğin faktör yapısı yüksek düzeyde uyum göstermemekle birlikte kabul edilebilir düzeyde uyum göstermiştir.

Yapı Geçerliği analizinin sonuncu aşaması olan Çoklu Özellik Çoklu Yöntem Analizinde ölçeklerin puan ortalamaları ile maksimum ve minimum alınabilecek puanlara bakıldığında örnekleme oluşturanların gıpta eğilimlerinin yüksek, haset eğilimlerinin düşük, sosyal karşılaştırma yönelimlerinin yüksek, benlik saygılarının düşük, nevrozizm eğilimlerinin düşük, şükür eğilimlerinin yüksek ve iç kontrol odaklı oldukları

söylenbilir. Ölçekler arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan korelasyon analizi sonucuna göre gıpta ve haset ile sosyal karşılaştırma yönelimi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ve BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği'nin yakınsama geçerliğini doğrulamaktadır. Gıpta ile benlik saygısı, nevrotizm ve şükür arasında ise istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmamıştır. Bu bulgu, gıpta ile şükür arasında olması beklenen pozitif korelasyonu doğrulamamaktadır. Ancak ölçek ortalama puanları incelendiğinde, şükür puanı ortalaması yüksek olan örneklemin gıpta puan ortalaması daha yüksek, haset puan ortalaması daha düşük bulunmuştur. Bu da gıpta ve şükür arasındaki pozitif ilişkinin göstergesi olarak yorumlanabilir.

Haset ile benlik saygısı, nevrotizm ve şükür arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Haset ile benlik saygısı, nevrotizm arasındaki ilişki pozitif yönlü ve zayıf, şükür arasındaki ilişki ise negatif yönlü ve zayıftır. Bulgulara göre, haset eğilimi ile nevrotizm eğilimi arasında pozitif bir ilişki, şükür eğilimi ile negatif bir ilişki vardır ve bu başlangıçtaki denenceleri desteklemektedir. Haset ile benlik saygısı arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Benlik saygısı gruplarının gıpta ve haset puanları açısından karşılaştırılması amacıyla yapılan t testi sonucuna göre benlik saygısı düşük olanlar ile yüksek olanlar arasında gıpta puanı açısından anlamlı fark bulunmazken haset puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır ve benlik saygısı yüksek olanların haset puanları daha yüksektir. Bu sonuç, denencede haset ile benlik saygısı arasında öngörülen negatif ilişkiyi desteklememektedir. Çalışmalar hasedin benlik saygısı ile negatif ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Haset ve narsizm ilişkisi üzerine yapılan bir çalışmada büyüklenmeci narsistik yapılanmanın rekabetçi boyutunun yüksek olduğu bireylerde haset eğiliminin yüksek olduğu ortaya konmuştur. Büyüklenmeci narsistik yapılanmanın belli başlı özelliklerinden biri şişirilmiş benlik algısıdır. Bunun temelinde yüksek benlik saygısı değil aksine düşük benlik saygısı yatmaktadır. Bu veriler ışığında benlik saygısı yüksek bulgularan katılımcıların, büyüklenmeci narsistik yapılanmadan kaynaklı bir şişirilmiş benlik algısı geliştirmiş olması ihtimalinden söz edilebilir. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği her ne kadar güvenilir bir ölçüm aracı olarak değerlendirilse de, bundan sonraki yapılacak bir çalışmada narsizmin büyüklenmeci ve kırılğan boyutlarının da ölçülmesinin sonuçların daha net değerlendirilmesini sağlayacağı düşünülmektedir.

Rotter Kontrol Odağı Ölçeği gruplarının gıpta ve haset puanları açısından karşılaştırılması amacıyla yapılan ortalama testi sonucuna göre iç kontrol odaklılar ile dış kontrol odaklılar arasında gıpta ve haset puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır. Bununla birlikte iç kontrol odaklı katılımcıların gıpta puan ortalamasının dış kontrol odaklı olanlardan daha yüksek olması, gıpta ile iç kontrol odaklılık arasındaki zayıf da olsa pozitif bir ilişkinin göstergesi olarak yorumlanabilir. Benzer şekilde dış kontrol odaklı olanların haset puan ortalamasının iç kontrol odaklılardan daha yüksek oluşu da, hasetin dış kontrol odaklı olmakla zayıf da olsa pozitif bir ilişkiye sahip olduğunun göstergesi olarak yorumlanabilir. Sonuç olarak analizlerden elde edilen bulgular ölçeğin ayırt-edici ve yakınsama geçerliğine sahip olduğunu desteklemektedir.

4.1. Çalışmanın Kısıtlılıkları

Çalışmanın elde edilmek istenen sonuçlara erişimi zorlaştıran kısıtlılıkları da bulunmaktadır. Anket uygulamaları sonrasında alınan geri bildirimlerden, Rotter Kontrol Odağı Ölçeği'nin Türk kültürüne çok uygun olmayan ifadeler içeren maddelere sahip olduğu ve kişileri ikileme düşürebildiği görülmüştür. Ankete verilen cevaplar incelendiğinde değerlendirilme dışı bırakılan 116 ankette katılımcıların Rotter Kontrol Odağı Ölçeği'ne geldikten sonra çalışmadan ayrıldığı görülmüştür. Ölçeğin iki seçenekli cevaplarının uzunluğunun da katılımcıların motivasyonunu düşürüp ankette ayrılmalarına neden olduğu düşünülmektedir.

Ölçeğin geliştiricileri, Avrupa ve Amerika'da gerçekleştirdikleri anket uygulamalarında cinsiyet ile haset gıpta eğilimi arasında bir ilişki olmadığını belirtmişlerdir. Ancak bazı çalışmalar aynı cinsten olan kişilerle yapılan karşılaştırmanın haset ve gıpta eğilimini daha fazla tetiklediği yönündedir. Çalışmamızda bu konuya ışık tutacak değerlendirmeler yapılmamıştır.

SONUÇ

Çalışmamızda Lange ve Cruises tarafından geliştirilerek 2014 yılında yayınlanan “Benign and Malicious Envy Scale” özgün isimli ölçeğin Türkçe’ye uyarlanması, dilsel eşdeğerlik, güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe formu BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği olarak adlandırılmıştır. BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği’nin güvenilirlik çalışması için; ölçeğin iç tutarlılığı, madde-toplam puan korelasyonu ve test-tekrar test güvenilirliği değerlendirilmiştir. Ölçeğin yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğu ve her maddenin ölçek bütünü içinde uyumlu ve birbirini tamamlar nitelikte olduğu görülmüştür. Ölçeğin test-tekrar test analizi için hesaplanan korelasyon katsayısı yüksek düzeyde güvenilir bulunmuştur. BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği’nin geçerlik çalışmasında yapı geçerliği için yapılan Açıklayıcı ve Doğrulayıcı Faktör Analizinde, iki faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ölçeğin haset ve gıpta alt ölçeklerini oluşturan maddelerin faktör yükleri ve açıkladıkları varyans oranları yüksek olarak bulgulanmıştır. Buna göre ölçeğin faktör yapısı kabul edilebilir düzeyde uyum göstermiştir. Eşzaman ve ayırt edici geçerlilik çalışmasında karşılaştırılan yapıların bazılarıyla anlamlı ilişkiler elde edilmiştir.

Sonuç olarak çalışmada elde edilen bulgular BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği’nin, yetişkin gelişim dönemindeki örneklem için haset ve gıpta eğiliminin değerlendirilmesinde geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğunu göstermiştir. Türkiye’de haset ve gıpta eğilimini ölçmeye yönelik bir ölçek olmadığı göz önünde bulundurulduğunda ölçeğin bu alandaki boşluğu dolduracağı ve yapılacak çalışmalarda kullanılabilecek güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olduğu söylenebilir.

Haset ve gıpta ile ilgili kültürümüze özgü bir ölçeğin geliştirilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Haset ve gıpta eğiliminin doğrulukla ölçülebilmesi için; geliştirilecek bir haset ölçeğinde üstünlüğe sahip kişinin hasedi tetikleyecek davranışlar sergilemesi, kişinin üretkenliği, otantik benliğini yaşama seviyesi, narsistik yapılanması, özgeci ya da bencil oluşu, prososyalliği ve şans-nasip ile ilgili düşüncelerini de göz önüne alan maddeler olması önerilmektedir. Hasedin dinamiklerinin anlaşılıp yönetilebilmesinde yardımcı olacak hususlardan birinin de; kişilerin, ekonomik varlık,

fiziksel özellikler, kişilik özellikleri ya da manevi hallerden en çok hangisine haset duyduğu ile ilgili nitel çalışmalar yapılması olduğu düşünülmektedir.

Çalışmanın, rekabetin yüksek olduğu iş alanlarında, mümkünse aynı firmanın çalışanlardan oluşan bir örnekleme, otantik benlik, üretkenlik, kanaat ve rıza gibi halleri ölçen ölçeklerle beraber tekrarlanmasının, haset ve rekabet nedeniyle zedelenen takım ilişkilerinin geliştirilmesi ve çalışanın memnuniyetini artıracak üretkenlik alanını keşfetmesi çalışmalarında yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın, benzer kaynakları kullanan benzer statüdeki kişilerden oluşan bir örnekleme uygulanması durumunda, BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği uygulanmadan önce kişilerin haset ve gıpta duygularını tetikleyebilecek bir hikâye ya da örnek olay eklenmesinin ölçek maddelerinin daha büyük doğrulukla cevaplanmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Böylelikle bazı çalışmalarda öne sürülen benzer cinsiyettekilere karşı yapılan sosyal karşılaştırmanın ve dolayısıyla haset ve gıpta duygularının farklılaşma durumunu ortaya koyabilecek senaryolarda oluşturulabilecektir.

Anket uygulamaları sonrasında alınan geri bildirimlerden, Rotter Kontrol Odağı Ölçeği'nin Türk kültürüne çok uygun olmayan ifadeler içeren maddelere sahip olduğu ve kişileri ikileme düşürebildiği görülmüştür. Ölçeğin iki seçenekli yapısı nedeniyle cevaplanma zorluğu katılımcılar için caydırıcı ve yorucu olabilmektedir. Bu nedenle, benzer bir çalışma yapmak isteyen araştırmacıların kontrol odağını ölçmek için Türk toplumunun kültürel arka planı gözetilerek geliştirilmiş bir kontrol odağı ölçeği kullanmaları önerilmektedir. Benzer şekilde, çalışmada kullanılan Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nin yerine kültürel kodlarımıza uygun ifadeler içeren bir benlik saygısı ölçeği kullanılmasının yapının daha büyük bir doğrulukla ölçülmesine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abraham, K., “The influence of oral erotism on character formation” In K. Abraham (Ed.), D.Bryan & A.Strachey (Trans.), *Selected papers on psychoanalysis*, (pp. 393–406). Basic Books, New York, 1953 (Original work published 1924)
- Aksayan, S., & Gözüm, S., 2002, “Kültürlerarası ölçek uyarlaması için rehber I: Ölçek uyarlama aşamaları ve dil uyarlaması”, *Hemşirelik Araştırma Dergisi*, 4(1): 9-14.
- Ashwin, M., 2005, “Cronos and his children: Envy and reparation”, Unpublished manuscript, Retrieved March 5, 2005, from <http://humannature.com/ashwin/index.html>
- Ateş, S., *Kuran-Kerim ve Yüce Meali*, Yeni Ufuklar Yayıncılık, 5. Basım, İstanbul, 2009
- Atkinson, J. W., 1957, “Motivational determinants of risk-taking behavior”, *Psychological Review*, 64, 359-372. doi:10.1037/ h0043445
- Aydemir Ö., “Psikiyride Değerlendirme Araçları: Özellikleri, Türleri, kullanımı” Aydemir Ö, Köroğlu E. (ed), *Psikiyatride kullanılan Klinik Ölçekler*, 4. baskı, HYB basın yayını, Ankara, 2009
- Ayten, A., *Erdeme Dönüş: Psikoloji ve Mutluluk Yolu*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2014
- Ayten, A., Göcen, G., Sevinç, K. ve Öztürk, E., 2012, “Dini başa çıkma, şükür ve hayat memnuniyeti ilişkisi: Hastalar, hasta yakınları ve hastane çalışanları üzerine bir araştırma” *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt 12, Sayı 2, ss. 45 -79
- Bacanlı, H., İlhan, T. & Arslan, S., 2009, “Beş faktör kuramına dayalı bir kişilik ölçeğinin geliştirilmesi: Sıfatlara dayalı kişilik testi (SDKT)”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 261-279.
- Back, M. D., Küfner, A. C. P., Dufner, M., Gerlach, T. M., Rauthmann, J. F., & Denissen, J. J. A, 2013, “Narcissistic admiration and rivalry: Disentangling the bright and dark sides of narcissism”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 105,1013–1037, doi:10.1037/a0034431.
- Bacon, F., 1597, Of envy, *In The Essays*, Retrieved December 20, 2010, from <http://www.westegg.com/bacon/envy.html>.
- Barrows, K., *Ideas in psychoanalysis: Envy*, Icon Books, UK, 2002
- Berman, A., Envy at the crossroad between destruction, self-actualization, and avoidance, Ed. Schwartzberg, S. L. & Navaro, L., *Envy, competition and gender*. (ss. 17-32), Taylor & Francis Inc., New York, 2007a

Berman, A., Envy and generativity: Owning inner resources. Schwartzberg, S. L. & Navaro, L. (Ed.). *Envy, competition and gender*. (ss. 99-119), Taylor & Francis Inc., New York, 2007b

Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Demirel, F. ve Özkahveci, Ö., 2004, “Güdülenme ve öğrenme stratejileri ölçeği'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 4(2), 207-239.

Campbell, D. T. ve Fiske D. W., 1959, “Convergent and discriminant validation by the multitrait-multimethod matrix”, *Psychological Bulletin*, 56 (2), 81 – 105.

Campbell, W. K., Bonacci, A. M., Shelton, J., Exline, J. J., & Bushman, B. J., 2004, “Psychological entitlement: Interpersonal consequences and validation of a self-report measure”, *Journal of Personality Assessment*, 83(1), 29–45.

Carlson, E.D., 2000, “A Case Study in Translation Methodology Using the Health-Promotion Lifestyle Profile II”, *Public Health Nursing*, Vol. 17 No. 1, pp. 61–70

Cicchetti, D. & Cohen, D., Perspectives on developmental psychopathology, Cicchetti, D & Cohen, D. (Eds.) *Handbook of developmental psychopathology theory and methods*, Vol.1, Wiley & Sons, Inc., New York, 1995

Crusius, J., & Lange, J., 2014a, “Dispositional Envy Revisited: Unraveling the Motivational Dynamics of Benign and Malicious Envy”, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 1–11, DOI: 10.1177/0146167214564959

Crusius, J., & Lange, J., 2014b, “What catches the envious eye? Attentional biases within malicious and benign envy”, *Journal of Experimental Social Psychology*, 55, 1-11. doi:10.1016/j.jesp.2014.05.007

Çağırıcı, M., “Haset Maddesi” <http://www.islamansiklopedisi.info/>

Çırpan, H., 2013, “Öz'den Liderlik: İçsel Dönüşüm”, *Çerçeve Dergisi*, Şubat, 70-77

Çuhadaroglu, F., *Adolesanlarda Benlik Saygısı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1986

Dağ, İ., 1991, “Rotter’ın İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RIDKOÖ)’nin Üniversite Öğrencileri İçin Güvenirliği ve Geçerliliği”, *Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Dergisi*, 26 (7) : 10-17

Dağ, İ., 2002, “Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ) : Ölçek Geliştirme, Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması”, *Türk Psikoloji Dergisi – TPD*, (17) 49, ss. 77-90

DeSteno, D. A., & Salovey, P., 1996, “Jealousy and the characteristics of one’s rival: A self-evaluation maintenance perspective”, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 920–932.

El-İsfahani, R., *Müfredat*, Çıra yayınları, İstanbul, 2012

El-Kindi, Y.İ., *Üzüntüden Kurtulma Yolları*, Çev. Prof.Dr. Mustafa Çağırıcı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2015

El-Muhasibi, H., *Er-Ri'aye-Kalb Hayatı-2*, Çev.Prof.Dr. Abdulhakim Yüce, Işık Yayınları, İstanbul, 2004

Feldman, E. ve De Paola, H, 1994, “An investigation into the psychoanalytic concept of envy” *The International Journal of Psycho-Analysis*; s. 217

Festinger, L., 1954, “A theory of social comparison processes”, *Human Relations*, 7, 117-140

Foster, G., 1972, “The anatomy of envy”, *Current Anthropology*, 13, 165–202.

Freud, S., “Some psychical consequences of anatomical distinction between the sexes”, In J.Strachey (Ed. and Trans.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Vol. 19, pp. 241–260), Hogarth Press, London, 1961 (Original work published 1925).

Fromm, E., *Sahip Olmak Ya Da Olmak*, Çev. Aydın Arıtan, Arıtan Yayınevi, İstanbul, 2003.

Gazzâlî M., *İhyau 'Ulumi'd-din*, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1974.

Gibbons, F.X. & Buunk, B.P., 1999, “Individual differences in social comparison: The development of a scale of social comparison orientation”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 129-142.

Girgin, B., *Beş Faktör Kişilik Modelinin İşyerinde Duygusal Tacize (Mobbing) Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2007

Gold, B.T., 1996, “Enviousness and its relationship to maladjustment and Psychopathology”, *Personality and Individual Differences*, 21, 311–321.

Göcen, G., *Şükür İle Psikolojik İyi Olma Hali Arasındaki İlişki Üzerine Bir Alan Araştırması*, Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2012

Hofstede, G., Hofstede, G. J., & Minkov, M., *Cultures and organizations: Software of the mind*, McGraw-Hill, New York, 2010

Hooper D, Coughlan J, Mullen MR, 2008, “Structural Equation Modelling: Guidelines for Determining Model Fit”, *Electronic Journal of Business Research Methods*, 6(1): 53-60.

İnce, M., *Çağdaş Siyaset Felsefesinde Agonistik Politika*, Doktora Tezi, Ankara, 2012

Johnson, C. S., & Stapel, D. A., 2007, “No pain, no gain: The conditions under which upward comparisons lead to better performance”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 92, 1051-1067

Judge T.A., Erez, A., Bono, J.E. Thoresen, C.J., 2002, “Are measures of self-esteem, neuroticism, locus of control, and generalized self-efficacy indicators of a common core construct?”, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 83, No. 3, DOI: 10.1037//0022-3514.83.3.693

Kant, I., *Metaphysik der Sitten (The Metaphysics of Morals) in Siimtliche Werke*, ed. K. Vorlander, 4th ed., Vol. 3, p. 316., Leipzig, 1922

Karasar N., *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 9. Basım., Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000

Kehoe, J., 1995, “Basic item analysis for multiple-choice tests”, *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 4(10).

Kierkegaard, S., *The sickness unto death*, Radford, VA:Wilder, 2008 (Original work published 1849)

Kilborne, B., *Utanç ve Haset, Görünüm Kaygısı ve Kem Göz*, ss.2, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2014

Klein, M., *Haset ve şükran*, Metis Yayınları, 3. Basım, ss.17, İstanbul, 2011.

Koçak, O., “Sunus”, *Hinç-Ressentiment*, Max Scheler, Kanat, İstanbul, 2004.

Krystal, H., *Integration and self healing: Affect, trauma, alexithymia*, Hillsdale, The Analytic Press., New Jersey, 1988

Lange, J., Hagemeyer, B., & Crusius, J., 2016, “The Evil Queen’s dilemma: Linking narcissistic admiration and rivalry to benign and malicious envy”, *European Journal of Personality*, Eur. J. Pers. 30: 168–188 Published online 7 March 2016 in Wiley Online Library (wileyonlinelibrary.com) DOI: 10.1002/per.2047

Lockwood, P., & Kunda, Z., 1999, “Increasing the salience of one’s best selves can undermine inspiration by outstanding role models”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 214-228.

McCullough, M. E., Emmons, R. A., & Tsang, J., 2002, “The grateful disposition: A conceptual and empirical topography”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 112–127

- Merter, M., *Psikolojinin Üçüncü Boyutu Nefs Psikolojisi ve Rüyaların Dili*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2014
- Munro BH., *Statistical Methods For Health Care Research*, Lippincott Williams & Wilkins, Philadelphia, 2005.
- Navaro L., *Haset ve rekabet*. Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011
- Ortony, A., Clore, G. L., & Collins, A., *The cognitive structure of emotions*, Cambridge University Press, New York, 1988
- Öner, N., 1987, “Kültürlerarası ölçek uyarlamasında bir yöntem bilim modeli”, *Psikoloji Dergisi*, 6(21), 80–83
- Parrott, W. G., & Smith, R. H. 1993, “Distinguishing the experiences of envy and jealousy”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 64, 906–920
- Rawls, J., *A theory of justice*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1971
- Razi, E. B., *Ruh Sağlığı (et-Tıbbu’r-ruhani)*, Çev.Prof. Dr. Hüseyin Karaman, İz yayıncılık, İstanbul, 2015.
- Roese, N. J., & Olson, J. M., 1995, “Outcome controllability and counterfactual thinking”, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21, 620-628.
- Rosenberg, M., *Society and adolescent self-image*, Princeton University Press, New Jersey, 1965
- Rotter, J.B., 1966, “Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement” *Psychology and Monographs*, 80, (1, Whole No. 609).
- Salovey, P., & Rodin, J., 1984, “Some antecedents and consequences of social-comparison jealousy”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 47, 780-792
- Scheler, M., *Hinç-Ressentiment*, çev. Abdullah Yılmaz, Kanat, İstanbul, 2004.
- Schreiber JB, Nora A, Stage FK, Barlow EA, King J., 2006, “Reporting Structural Equation Modeling and Confirmatory Factor Analysis Results: A Review”, *The Journal of Educational Research*, 99(6): 323-38
- Schumacker RE, Lomax RG., *A Beginner's Guide to Structural Equation Modeling*.: Taylor & Francis Group, p.85-90. New York, 2010
- Shoek, H., *Envy: A Theory of Social Behaviour*, yeniden basım, Liberty Fund, Indianapolis, 1987

Smith, R. H., *Envy and the sense of injustice*. In P. Salovey (Ed.), *The psychology of envy and jealousy* (pp. 79–99), Guilford Press, New York, 1991

Smith, R. H., Parrott, W. G., Ozer, D., & Moniz, A., 1994, “Subjective injustice and inferiority as predictors of hostile and depressive feelings in envy”, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 705–711.

Smith, R. H., Parrott, W. G., Diener, E., Hoyle, R. H., & Kim, S. H., 1999, “Dispositional envy”, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, 1007–1020.

Smith, R. H., & Kim, S. H., 2007, “Comprehending envy”, *Psychological Bulletin*, 133, 46-64. doi:10.1037/0033-2909.133.1.46

Sri , N. M. and Ssekamanya, S. A., 2015, “Initial development of Islamic Envy Management Scale (IEMS)”, In: The 1st National Conference On Islamic Psychology and the 1st Inter-Islamic University Conference in Psychology, 27-28 Feb 2015, Yogyakarta, (Unpublished)

Sümer, N., 2000, “Yapısal Eşitlik Modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar”, *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6):74-79.

Şimşek Ö.F. *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş, Temel İlkeler ve LISREL Uygulamaları*, Ekinoks Yayınları, Ankara, 2007.

Tan, Ş., *Öğretimde ölçme ve değerlendirme: KPSS el kitabı*, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2010

Tatlıhoğlu, K., 2014, “Üniversite öğrencilerinin beş faktör kişilik kuramı’na göre kişilik özellikleri alt boyutlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi”, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Sayı XVII, ss. 939-971

TDK Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü, 2016, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&arama=kelime&guid=TDK.GTS.576119444ff9b3.19240972

Teközel, M., *Sosyal Karşılaştırma Sürecinde Benliğin Olumlu Değerlendirilmesi İhtiyacının İncelenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2000.

Terzioğlu, B., *Ötekini Gözetken İktisadi Davranışlarda Empatinin Etkisi*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, İstanbul, 2014

Tsang, J., Carpenter, T.P., Roberts, J.A., Frisch, M.B. ve Carlisle, R.D., 2014, “Why are materialists less happy? The role of gratitude and need satisfaction in the relationship between materialism and life satisfaction”, *Personality and Individual Differences*, 64, 62–66,

Van de Ven, N., Zeelenberg, M., & Pieters, R., 2009, "Leveling up and down: The experiences of benign and malicious envy", *Emotion*, 9, 419-429. doi:10.1037/a0015669

Van de Ven, N., Zeelenberg, M., & Pieters, R., 2010, "Why envy outperforms admiration", *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37, 784-795. doi:10.1177/0146167211400421

Van de Ven, N., Zeelenberg, M., & Pieters, R., 2011, "Appraisal patterns of envy and related emotions", *Motivation and Emotion*, 36, 195-204, doi:10.1007/s11031-011-9235-8

Van Dijk, W. W., Ouwerkerk, J. W., Goslinga, S., Nieweg, M., & Gallucci, M., 2006, "When people fall from grace: Reconsidering the role of envy in Schadenfreude", *Emotion*, 6, 156-160. doi:10.1037/1528-3542.6.1.156

Veselka, L., Giammarco, E. A., & Vernon, P. A., 2014, "The Dark Triad and the seven deadly sins", *Personality and Individual Differences*, 67, 75-80. doi:10.1016/j.paid.2014.01.055

Waltz C.F., Strickland OL, Lenz E.R., *Measurement in Nursing and Health Research*, Springer Publishing Company, New York, 2010

Wang J., Wang X., *Structural Equation Modeling: Applications Using Mplus: methods and applications*, John Wiley & Sons, West Sussex, 2012

Yeniay, Y., *Sosyal Kimlik İle Algılayan ve Algılananın Cinsiyetinin Başkalarının Üzüntüsüne Sevinme Eğilimi Üzerindeki Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012.

Zeelenberg, M., & Pieters, R., 2007, "A theory of regret regulation 1.0.", *Journal of Consumer Psychology*, 17, 3-18.

EKLER

Ek 1. BeMaS-T Haset ve Gıpta Ölçeği

Aşağıda, bir başkasının üstün özellik, başarı ve varlığına (mal, çocuk vb.) sahip olmadığımızı düşündüğünüz ve bu üstünlüğü elde etmeyi arzuladığınız ya da diğerinin bu üstünlüğü kaybetmesini istediğiniz durumlarla ilgili maddeler yer almaktadır. Lütfen her maddeye ne derecede katıldığınızı verilen ölçeği kullanarak değerlendiriniz.

Anket sorularının doğru ya da yanlış cevabı yoktur. Aklınıza ilk gelen cevabı tereddüt etmeden işaretleyiniz.

6'lı Ölçek

①	②	③	④	⑤	⑥
<i>Kesinlikle</i>			<i>Kesinlikle</i>		
<i>Katılmıyorum</i>			<i>Katılıyorum</i>		

	Cevabınız					
1. Başkalarını kıskandığımda, gelecekte nasıl onlar kadar başarılı olabileceğime odaklanırım.	①	②	③	④	⑤	⑥
2. Benden üstün olan insanların üstünlüklerini kaybetmelerini isterim.	①	②	③	④	⑤	⑥
3. Başka birinin benden daha iyi olduğunu fark edersem, kendimi geliştirmeye çalışırım.	①	②	③	④	⑤	⑥
4. Başkalarını kıskanmak hedeflerimi gerçekleştirme konusunda beni motive eder.	①	②	③	④	⑤	⑥
5. Kendim için istediğim bir şeye başkaları sahipse, onu ellerinden almak isterim.	①	②	③	④	⑤	⑥
6. Kıskandığım insanlara kötü duygular beslerim.	①	②	③	④	⑤	⑥
7. Başkalarının üstün başarılarına ulaşmak için çabalarım.	①	②	③	④	⑤	⑥
8. Kıskançlık hissi karşımdaki kişiye antipati duymama yol açar.	①	②	③	④	⑤	⑥
9. Birisi daha üstün özelliklere, başarılarla, ya da varlığa sahipse onları kendim için elde etmeye çalışırım.	①	②	③	④	⑤	⑥
10. Başkalarının başarılarını gördüğümde onlara içerler ve öfkelenirim.	①	②	③	④	⑤	⑥

Ek 2. Ölçeğin Uyarlanması İçin alınan İzin

Jens Lange <jens.lange@uni-koeln.de>
20.1.2015
YASEMIN CIRPAN ✉

Tümünü yanıtla | v

Bu iletiyi 20.1.2015 23:46 tarihinde ilettiniz

Dear Yasemin,

I am very happy that you are doing research on envy. This domain definitively needs more investigation :-)

I am also happy that you try to use our scale. However, there is no need to ask me whether you can use it. You can just apply it. In case you need any help from my side, please let me know. I am excited to see your results!

Best, Jens

Zitat von YASEMIN CIRPAN <yasemin.cirpan@stu.uskudar.edu.tr>:

>
> _____
>
> ?Dear Jens Lange,
>
>
>
> I am doing my Masters of Art in Applied Psychology at Uskudar
> University in Istanbul. I would like to study envy for my thesis but
> there isnt any adaptation of envy scale in Turkish. My advisor
> suggested to adapt an envy scale. While doing literature review, I
> have found your scale and decided to contact you about it. Your
>
> scale measures both dimensions of envy, we think it is very robust
> scale to measure envy.
>
>
> We would like to adapt and make reliability and validity study of
> BeMas scale in Turkish. I would be grateful if you allow me for
> adaptation.
>
>
>
> Best Regards
>
>
>
> Yasemin Çırpan

Ek 3. Etik Kurul İzni

www.uskudar.edu.tr

REKTÖRLÜK - FAKÜLTELER - MESLEK YÜKSEKOKULU
Altunizade Mah. Haluk Türksoy Sk. No:14 PK:34662 Üsküdar / İstanbul / Türkiye
Tel: +90 216 400 22 22 Fax: +90 216 474 12 56 E-posta: info@uskudar.edu.tr

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSSEL OLMAYAN
(KLİNİK VE İNSAN ÜZERİNDE YAPILAN)
ARAŞTIRMALAR
ETİK KURULU BAŞKANLIĞI

SAYI: B.08.6.YÖK.2.ÜS.0.05.0.06 /2015 / 120

18 Mayıs 15

Sayın Yrd. Doç. Dr. Asil Özdoğru
(Yasemin Çırpan)

Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'nun 15 Mayıs 2015 tarihinde, 06 No.lu toplantısında değerlendirmeye almış olduğu "Olumlu ve Kötücül Haset Ölçeğinin Türkçe Uyarlaması, Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışmaları" adlı araştırma projenizin etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Yrd. Doç. Dr. Cumhuriyet TAŞ
Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar
Etik Kurulu Başkanı

Ek 4. Özgeçmiş

Yasemin Çırpan

E-Posta : ycirpan@eflatun.com.tr

GSM : 533 278 3466

Eğitim

- Üsküdar Üniversitesi, İstanbul –Uygulamalı Psikoloji Yüksek Lisansı 2012
- Hacettepe Üniversitesi, Ankara - Elektronik Mühendisliği Lisans 1984 - 1992

Sertifikalı Eğitimler

- Nefs ve Maneviyat Psikolojisi Terapist Eğitimi 2012-2016
Dr. Mustafa Merter
- Birey Çift ve Aile Danışmanlık ve Terapilerinde Virginia Satir Modeli 2015 -2016
The Satir Institute of the Yukon-Canada – Patricia Bragg
- Bilişsel Davranışçı Terapi Eğitimi 2014
POET - Hakan Türkçapar
- NLP Practitioner ve Master Practitioner Eğitimi- 22 gün 2005
NLP Değişim – Tamer Dövcü

İş Deneyimi

- Eflatun Eğitim ve Danışmanlık Ltd Şti. 01/11 -devam
- Securist Yazılım ve Bilişim – İş Geliştirme Mühendisi 10/08 - 12/10

Yabancı Dil

İleri düzeyde İngilizce

Orta düzeyde Arapça (okuma)

Kişisel Bilgiler

Doğum Tarihi : 30.12.1966

Medeni Durumu: Evli, iki çocuklu.